

Briselē, 17.6.2020.
COM(2020) 241 final

**KOMISIJAS ZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI, EIROPAS
EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAI UN REĢIONU KOMITEJAI**

par demogrāfisko pārmaiņu ietekmi

{SWD(2020) 109 final}

SATURA RĀDĪTĀJS

1.	IEVADS.....	2
2.	EIROPAS DEMOGRĀFISKO PĀRMAIŅU VIRZĪTĀJSPĒKI.....	4
	2.1. GARĀKS PAREDZAMĀIS MŪŽA ILGUMS	4
	2.2. ZEMĀKA DZIMSTĪBA.....	8
	2.3. SABIEDRĪBAS NOVECOŠANĀS.....	10
	2.4. MAZĀKAS MĀJSAIMNIECĪBAS	11
	2.5. ARVIEN MOBILĀKA EIROPA	12
	2.6. IEDZĪVOTĀJU SKAITA IZMAIŅAS	13
3.	DEMOGRĀFISKO PĀRMAIŅU IETEKME UZ MŪSU SOCIĀLO TIRGUS EKONOMIKU.....	15
	3.1. CILVĒKI, DARBS UN PRASMES	16
	3.1.1. LIELĀKS UN IEKĻAUJOŠĀKS DARBA TIRGUS.....	17
	3.1.2. RAŽĪGUMA CELŠANA AR PRASMĒM UN IZGLĪTĪBU.....	19
	3.2. VESELĪBAS APRŪPE UN ILGTERMIŅA APRŪPE.....	20
	3.3. IETEKME UZ VALSTU BUDŽETIEM.....	23
	3.4. REĢIONĀLĀ UN VIETĒJĀ DIMENSIJA	24
	3.4.1. DZĪVES KVALITĀTE, INFRASTRUKTŪRA UN PIEKĻUVE PAKALPOJUMIEM.....	28
4.	DIVKĀRŠĀ PĀRKĀRTOŠANĀS UN DEMOGRĀFISKĀS PĀRMAIŅAS.....	32
5.	DEMOGRĀFIJAS ĢEOPOLITIKA: EIROPA PASAULĒ.....	33
	SECINĀJUMI UN PERSPEKTĪVA	36

1. IEVADS

Covid-19 pandēmijas uzliesmojums vienā acumirklī izmainīja Eiropu un pasauli. Tā pārbaudīja mūsu veselības aprūpes un sociālās labklājības sistēmas, kā arī mūsu ekonomisko un sociālo noturību. Tās ietekme uz to, kā dzīvojam un strādājam, būs paliekoša — arī pēc tam, kad vīruss būs pazudis. Un tas notika laikā, kad Eiropā jau bija sācies dziļu pārmaiņu laiks, piedzīvojot klimata, sociālās un demogrāfiskās pārmaiņas.

Demogrāfiskās pārmaiņas ir saistītas ar cilvēkiem un viņu dzīvēm. Tās ietekmē to, ko mēs darām, kā mēs strādājam un kur dzīvojam. Šīs pārmaiņas ietekmē mūsu kopienas un to, kā mēs visi sadzīvojam. Runa ir par cilvēku un vides daudzveidību, kas bagātina un veido mūsu sabiedrību, padara mūs stiprākus un īsteno ES devīzi “Vienoti daudzveidībā”. Tas ir nepieciešams vairāk nekā jebkad agrāk. Līdz ar visā Eiropā noteikto ierobežojumu pakāpenisku un uzmanīgu atcelšanu mums jāatceras, cik svarīgi ir saprast demogrāfisko pārmaiņu ietekmi uz mūsu sabiedrību un cik svarīgi ir uz to reaģēt. Šim darbam jāklūst par daļu no Eiropas atveseļošanās un no tā jāizdara secinājumi neatkarīgi no tā, vai tas attiecas uz sociālo vai ekonomisko dimensiju, veselības aprūpi, ilgtermiņa aprūpi un neskaitāmām citām jomām.

Pēdējo nedēļu un mēnešu laikā ir asi un nereti sāpīgi atklājies, cik demogrāfiskās struktūras ir saistītas ar ietekmes un atveseļošanās potenciālu. Mēs pieredzējām, ka šajā krīzē mūsu vecākajai paaudzei nācās ciest visvairāk, jo tieši vecākā gadagājuma cilvēki izrādījās visneaizsargātākie. Saslimstot ar šo vīrusu, viņiem ir ne tikai visaugstākais veselības komplikāciju risks, bet arī risks tapt vieniem no visvairāk izolētajiem un nošķirtajiem sociālās distancēšanās un ierobežojumu dēļ, kas dzīvību glābšanas nolūkā tika noteikti visā Eiropā. **Viens no Eiropas atveseļošanās dzinējspēkiem ir tieši nepieciešamība pēc paaudžu solidarizēšanās¹.**

Ilgtermiņa demogrāfisko pārmaiņu ietekmes pārvaldīšanai ir daudz dažādu aspektu, proti, tā attiecas ne tikai uz to, kā mēs pārvaldām sabiedrības veselību, publiskos līdzekļus vai sabiedrisko dzīvi, bet arī uz to, kā mēs risinām tādus jautājumus kā vientulība, aprūpe kopienas ietvaros un piekļuve svarīgākajiem pakalpojumiem. Atveseļošanās panākumi būs īpaši atkarīgi no šo jautājumu atrisinājuma, turklāt no tā būs atkarīgs arī tas, cik ātri un kādā apmērā mēs spēsim atjaunot mūsu ikdienu, sociālos tīklus un ekonomiku. Ilgtermiņā tas Eiropai sniedz iespēju **veidot taisnīgāku un noturīgāku sabiedrību.**

Mēs nedrīkstam pārāk zemu novērtēt šīs krīzes radītos postījumus, nedz arī nepieciešamību vērst mazumā visdažādākā veida zaudējumus. Šajā kontekstā apgalvojums, ka **kopumā eiropieši dzīvo ilgāk, veselīgāk un drošāk**, var izklausīties pretrunīgs. Un tomēr — ilgtermiņā tā joprojām ir realitāte, un mums būtu jālepojas par iepriekšējās desmitgadēs paveikto, kas ļāva mums to sasniegt. Eiropas sociālās labklājības un veselības aprūpes sistēmas ir pasaulē visprogresīvākās. Pateicoties daudzo priekšplāna darbinieku profesionalitātei un ziedošanās spējai, viņi kopš krīzes sākuma ir palīdzējuši glābt neskaitāmas dzīvības. Tomēr šo darbinieku piedzīvotā spriedze šajā laikā, it īpaši apgabalos ar gados vecākiem iedzīvotājiem, ir parādījusi, ka viņiem ir vajadzīgs turpmāks atbalsts.

¹ COM(2020)0456 final: Eiropas lielā stunda – jāatjaunojas un jāsaņemas ceļš nākamajai paaudzei.

Pateicoties šim progresam, arī turpmāk mūsu dzīves kvalitāte būs unikāla, bet mūsu sabiedrība — viena no vislīdztiesīgākajām pasaulē, neskatoties uz to, ka nevienlīdzība joprojām pastāv. Mūsu sabiedrība kļūst vecāka un kopumā dod priekšroku dzīvot mazākās māsaimniecībās. Mēs kļūstam arvien mobilāki, strādājam ilgāk, mācāmies vairāk un mainām darbu biežāk. Visām šīm tendencēm ir būtiska ietekme uz mūsu sabiedrību, turklāt dažas no tām, — piemēram, sabiedrības novecošanās, māsaimniecību sastāvs vai iedzīvotāju blīvums, — varēja būt viens no iemesliem, kādēļ dažās valstīs vīruss nostiprinājās un izplatījās īpaši spēcīgi.

Bieži vien šos jautājumus vislabāk iespējams risināt vietējā un reģionu līmenī. Tas apliecina to, ka pat vienas valsts dažādos reģionos demogrāfiskās pārmaiņas var ievērojami atšķirties. Dažos reģionos vērojams divkāršs pārbaudījums, proti, zemi ieņēmumi un strauja iedzīvotāju skaita samazināšanās. Ņemot vērā, ka šādos reģionos, kas galvenokārt ir lauku apgabali, dzīvo 31 miljons iedzīvotāju, likmes ir augstas. **Eiropa centīsies paaugstināt dzīves līmeni un mazināt atšķirības.** Ir jāgādā par iedzīvotāju vajadzībām, kā arī par to, lai viņu dzīves vietām būtu perspektīva un tajās būtu darba iespējas. Tāpat ir jānodrošina, lai iedzīvotājiem būtu pieejama veselības aprūpe, bērnu aprūpe un izglītība, kā arī citi svarīgi vietējie pakalpojumi, piemēram, pasta pakalpojumi, bibliotēkas vai transports.

Lai gan pārmaiņas demogrāfiskajā situācijā nav jauna parādība, atšķirības mūsu dzīves laikā ir jūtamas daudz izteiktāk. Šo pārmaiņu risināšana būs vēl svarīgāka, Eiropai uzsākot ceļu uz atveseļošanu. Arī turpmāka uzmanības koncentrēšana uz divkāršo mērķi, proti, zaļo un digitālo pārkārtošanu, palīdzēs nodrošināt daudzus inovatīvus un ilgtspējīgus risinājumus, kas mums nepieciešami, lai risinātu demogrāfisko pārmaiņu ietekmi.

Demogrāfiskās pārmaiņas iespaido arī Eiropas vietu pasaulē. Apstākļos, kad Eiropas iedzīvotāju skaita īpatsvars pasaulē turpina samazināties, arvien svarīgāka kļūst nepieciešamība Eiropas Savienībai runāt un rīkoties vienoti, liekot lietā visu tās kolektīvo spēku un daudzveidību. Tas ir jāaplūko arī kontekstā ar lielajām demogrāfiskajām pārmaiņām mūsu kaimiņreģionos un citur pasaulē, kas tieši ietekmēs arī pašu Eiropu.

Šajā ziņojumā ir aplūkoti demogrāfisko pārmaiņu virzītājspēki un to ietekme it visur Eiropā². Tas palīdzēs noteikt, kā vislabāk palīdzēt visvairāk skartajiem iedzīvotājiem, reģioniem un kopienām pielāgoties mainīgajai realitātei — krīzē, atveseļošanās procesā un pēc tam. Komisijas darba mērķis šajā jomā ir uzlabot mūsu zināšanas un vairo tālredzību, lai nodrošinātu, ka spējam atbalstīt tos, kam tas nepieciešams gan šodien, gan nākotnē. Šā darba mērķis gan nav palēnināt esošās tendences vai pagriezt tās pretējā virzienā; tas nozīmē nodrošināt sevi ar pareizajiem instrumentiem, lai piedāvātu iedzīvotājiem jaunus risinājumus un atbalstītu viņus pārmaiņu gaitā.

Šā darba augstākais mērķis ir **nodrošināt, lai neviens reģions un neviens cilvēks netiktu aizmirsts**, — sajūta, kas pavisam noteikti var sagraut ticību mūsu demokrātijai. Tādēļ Komisijas sastāvā pirmo reizi tika izveidots priekšsēdētājas vietnieka amats jautājumos par demokrātiju un demogrāfiju un tādēļ šis temats tiks iekļauts arī konferences “Par Eiropas nākotni” programmā, ar kuras starpniecību pilsoņiem būs iespēja uzņemties vadošo lomu, veidojot noturīgāku, ilgtspējīgāku un taisnīgāku Savienību. Lai gan šajās jomās kompetence lielā mērā ir dalībvalstu rokās, Komisija ir

² - Ziņojumu ar papildu skaitļiem, kartēm un tabulām papildina Komisijas dienestu darba dokuments (SWD(2020) 109 final).

gatava uzņemties vadošo lomu, apzinot problēmas un atbalstot rīcību valstu, reģionu un vietējā līmenī.

2. EIROPAS DEMOGRĀFISKO PĀRMAIŅU VIRZĪTĀJSPĒKI³

Mēs, eiropieši, dzīvojam ilgāk nekā jebkad agrāk, un ar katru gadu mūsu sabiedrība kļūst arvien vecāka. Arvien lielāks skaits eiropiešu izvēlas dzīvot, strādāt vai studēt citā ES valstī, tikmēr migrācija uz Eiropu un no tās saglabājas svārstīga. Palielinās to personu skaits, kuras dzīvo mazākās mājāsaimniecībās, un bērnu skaits ģimenē patlaban ir zemākais nekā jebkad iepriekš. Šie demogrāfisko pārmaiņu virzītājspēki dažādās Eiropas vietās atšķiras, turklāt nereti vienas valsts dažādos reģionos tie mēdz būt ļoti atšķirīgi⁴.

2.1. GARĀKS PAREDZAMĀIS MŪŽA ILGUMS

Eiropiešu mūžs ir garāks, turklāt vidēji lielāks ir labā veselībā pavadīto gadu skaits. Pēdējo piecdesmit gadu laikā jaundzimušo paredzamais mūža ilgums ir palielinājies par aptuveni 10 gadiem gan vīriešiem, gan sievietēm⁵. Lai arī pandēmija atklāja novecojošas sabiedrības vārgās vietas, tomēr maz ticams, ka tā būtu izmainījusi kopējo pozitīvo paredzamā mūža ilguma tendenci.

Saskaņā ar aplēsēm 2070. gadā jaundzimušo paredzamais mūža ilgums vīriešiem sasniegs 86,1 gadu⁶, kas ir vairāk nekā 78,2 gadi 2018. gadā. Sievietēm šis rādītājs palielināsies no 83,7 gadiem līdz 90,3 gadiem. Jūsu paredzamo mūža ilgumu būtiski ietekmē tas, kur jūs dzīvojat. Salīdzinot dalībvalstu rādītājus, jaundzimušo paredzamais mūža ilgums ir diapazonā no 83,5 gadiem Spānijā līdz 75 gadiem Bulgārijā.

Pastāv rādītāju atšķirības starp vīriešiem un sievietēm dažādās ES daļās. Kamēr jaundzimušo paredzamais mūža ilgums sievietēm ES-27 valstīs ir par 5,5 gadiem garāks nekā vīriešiem, tas tā nav visur. Latvijā un Lietuvā šī atšķirība ir vairāk nekā 9 gadi, savukārt Dānijā, Īrijā, Kiprā, Nīderlandē un Zviedrijā tā ir mazāka nekā četri gadi.

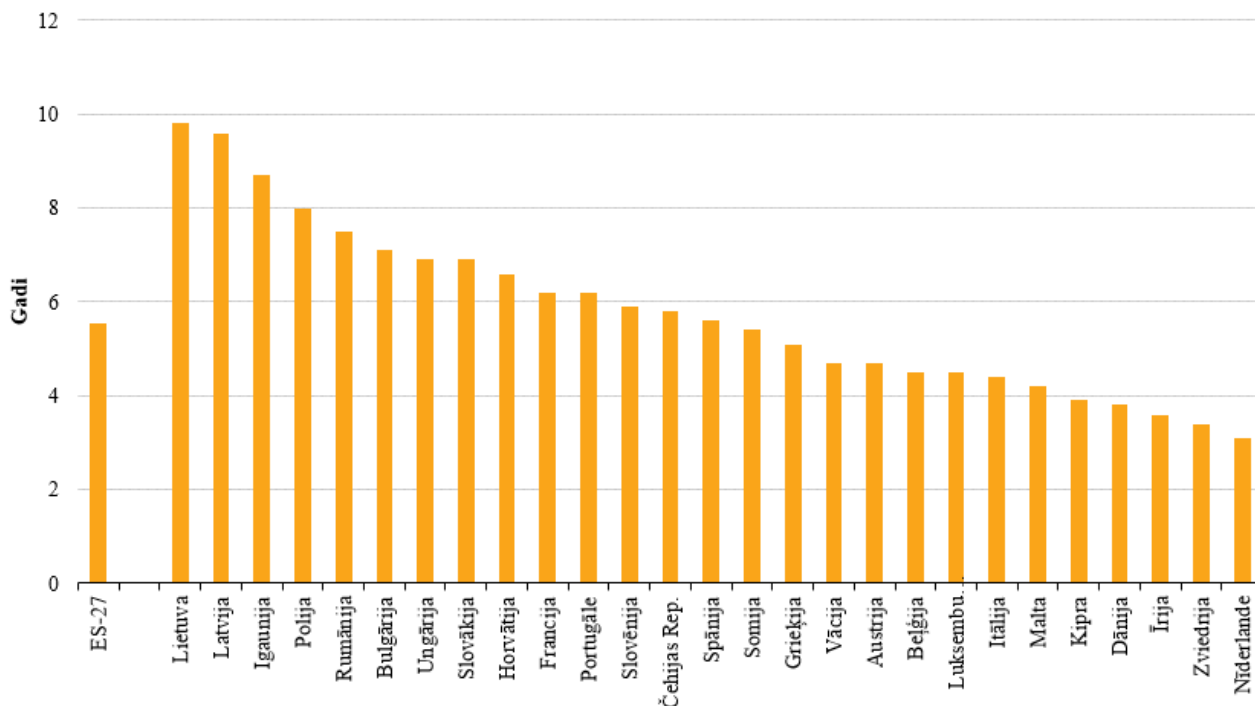
³ Šajā ziņojumā jēdzieni "Eiropa" un "ES" attiecas uz ES-27 dalībvalstīm, ja vien nav norādīts citādi.

⁴ Šajā ziņojumā izmantoto Eurostat statistikas datu pamatā ir Eurostat datubāzē esošie rādītāji, kas izgūti 2020. gada maijā.

⁵ Sīkāka informācija pieejama Eurostat vietnē "Statistics Explained" statistikas datu sadaļā par mirstību un paredzamo mūža ilgumu: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Mortality_and_life_expectancy_statistics

⁶ Iedzīvotāju skaita aplēses ir hipotētiski scenāriji pieņēmumu veidā, kas balstās uz novērojumu datiem, lai palīdzētu izprast iedzīvotāju skaita dinamiku. Svarīgi atzīmēt, ka šīs aplēses nevajadzētu uzskatīt par prognozēm. Sīkāka informācija pieejama Eurostat vietnē par iedzīvotāju skaita aplēsēm: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/population-demography-migration-projections/population-projections-data>

Jaundzimušo paredzamā mūža ilguma atšķirības starp sievietēm un vīriešiem, 2018. gads

Avots: Eurostat

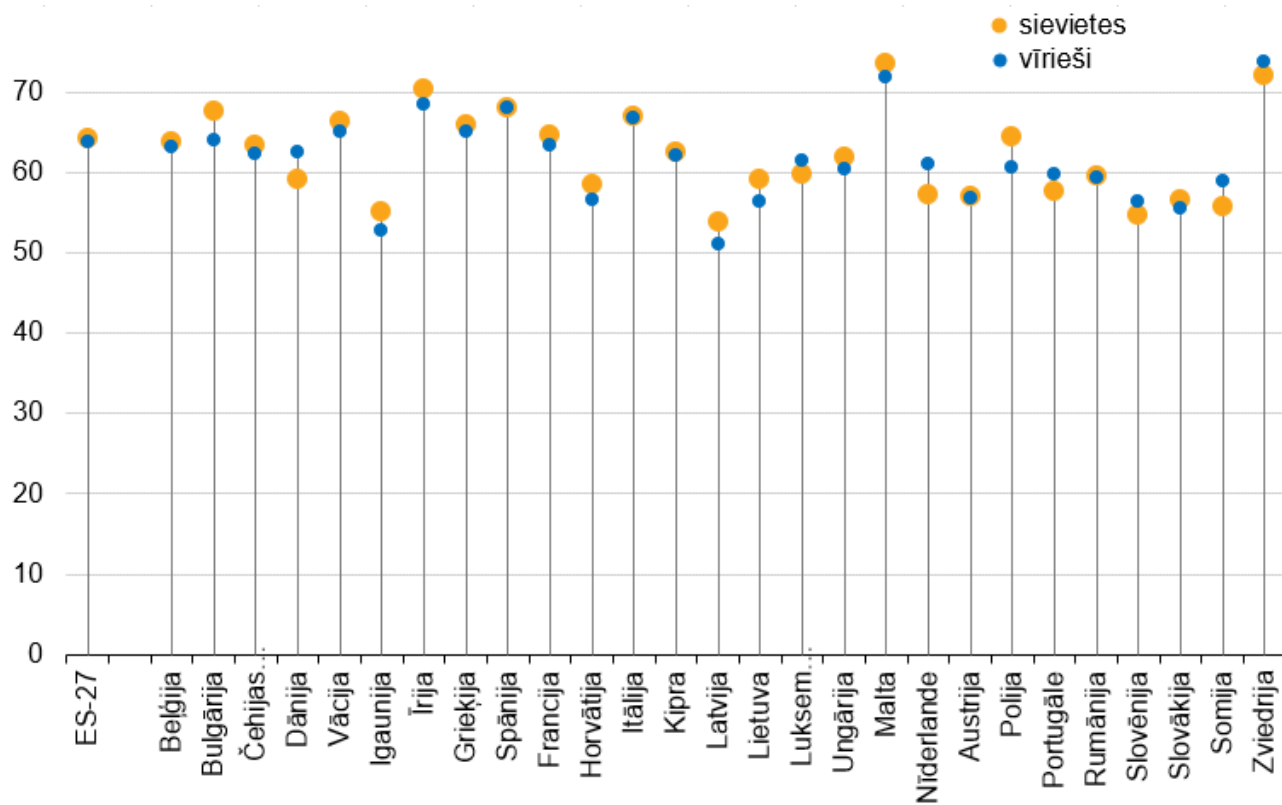
Mēs lielu mūsu dzīves daļu pavadām ar labu veselību. Ziņotais labā veselībā nodzīvoto gadu skaits⁷ atšķiras gan pa dzimumiem, gan valstīm. Kopumā Eiropas Savienībā 2018. gadā jaundzimušo paredzamais labā veselībā nodzīvoto gadu skaits bija 64,2 gadi sievietēm un 63,7 gadi vīriešiem⁸. Arī šajā gadījumā šis rādītājs var būtiski atšķirties atkarībā no tā, kur jūs dzīvojat. Piemēram, Zviedrijā dzīvojošs vīrietis vidēji dzīvo 73 gadus labā veselības stāvoklī, bet Latvijā — 51 gadu. Gandrīz pusei vecāka gadagājuma cilvēku ir invaliditāte⁹, un šis skaitlis pieaug katrā vecuma grupā. Viņiem biežāk nākas saskarties ar problēmām, kas saistītas ar ierobežotām pārvietošanās spējām, un viņu dzīves kvalitāte ir atkarīga no tā, cik iekļaujoša un pieejama ir mūsu sabiedrība un vide.

⁷ Sīkāku informāciju par šo jēdzienu un datus skatīt vietnē: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/pdfscache/1101.pdf>

⁸ Sīkāku informāciju skatīt pārskatā “Veselības stāvoklis ES, Aplūkojot veselību: *Europe 2018*”, OECD/EU (2018) – https://ec.europa.eu/health/state/glance_en

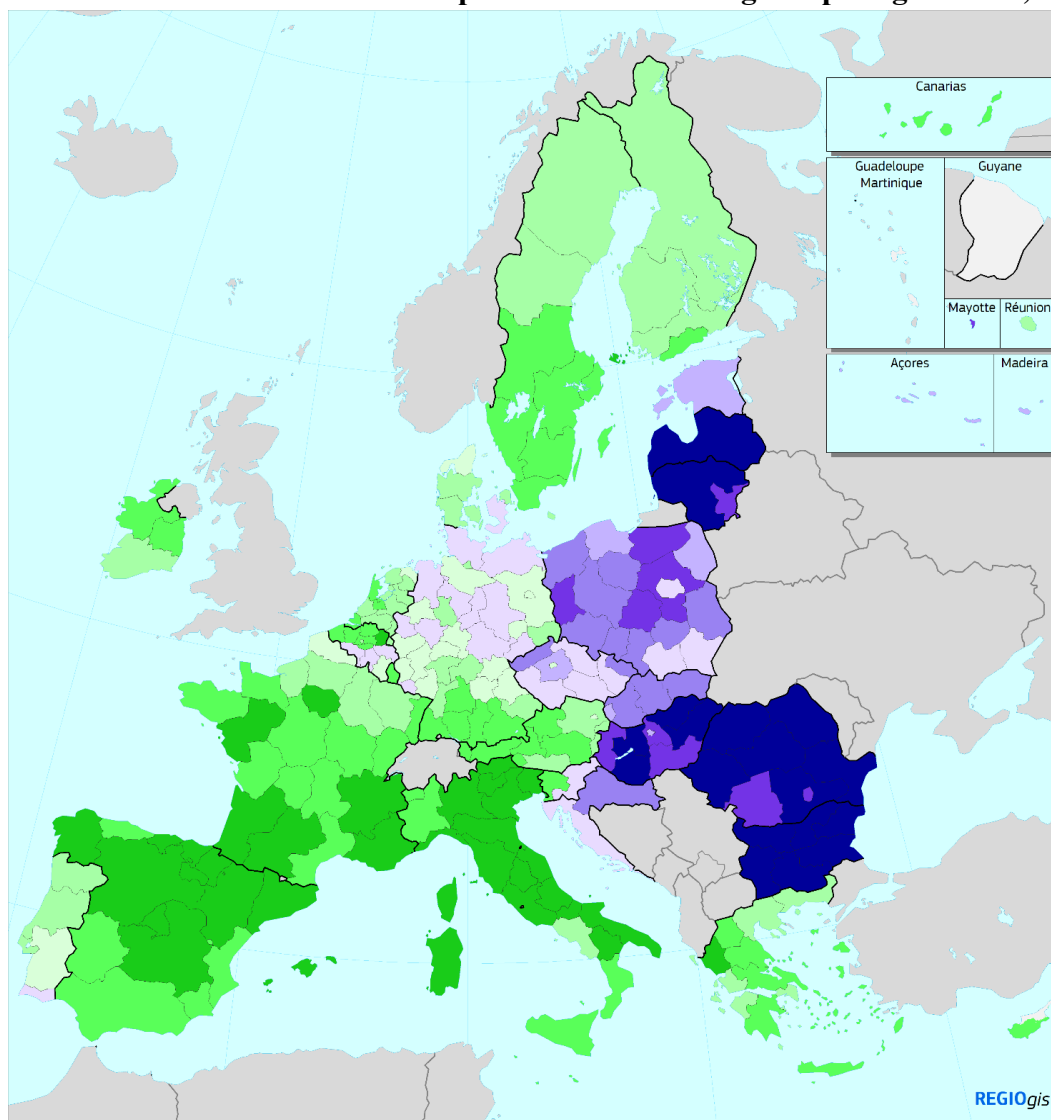
⁹ 2018. gadā 49 % no personām vecumā no 65 gadiem vai vairāk, par kurām tiek uzskatīts, ka tām ir invaliditātes vai ilgstošas aktivitātes ierobežojums. (Avots: Eurostat tiešsaistes tabula hlth_silc_06).

Jaundzimušo paredzamais veselīgo gadu skaits, 2018. gads

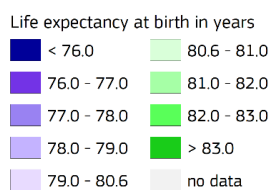

Avots: Eurostat

Jaundzimušo paredzamais mūža ilgums pa reģioniem¹⁰, 2018. gads

Life expectancy by NUTS2 region, 2018

Source: Eurostat (demo_r_mlifexp)

0 500 km

© EuroGeographics Association for the administrative boundaries

¹⁰ Kopējā statistiski teritoriālo vienību klasifikācijā (*NUTS*) izmanto trīs reģionu veidus. Šajā kartē redzami *NUTS2* reģioni. Valsts *NUTS2* reģiona iedzīvotāju skaits vidēji ir robežās no 800 000 līdz 3 miljoniem cilvēku.

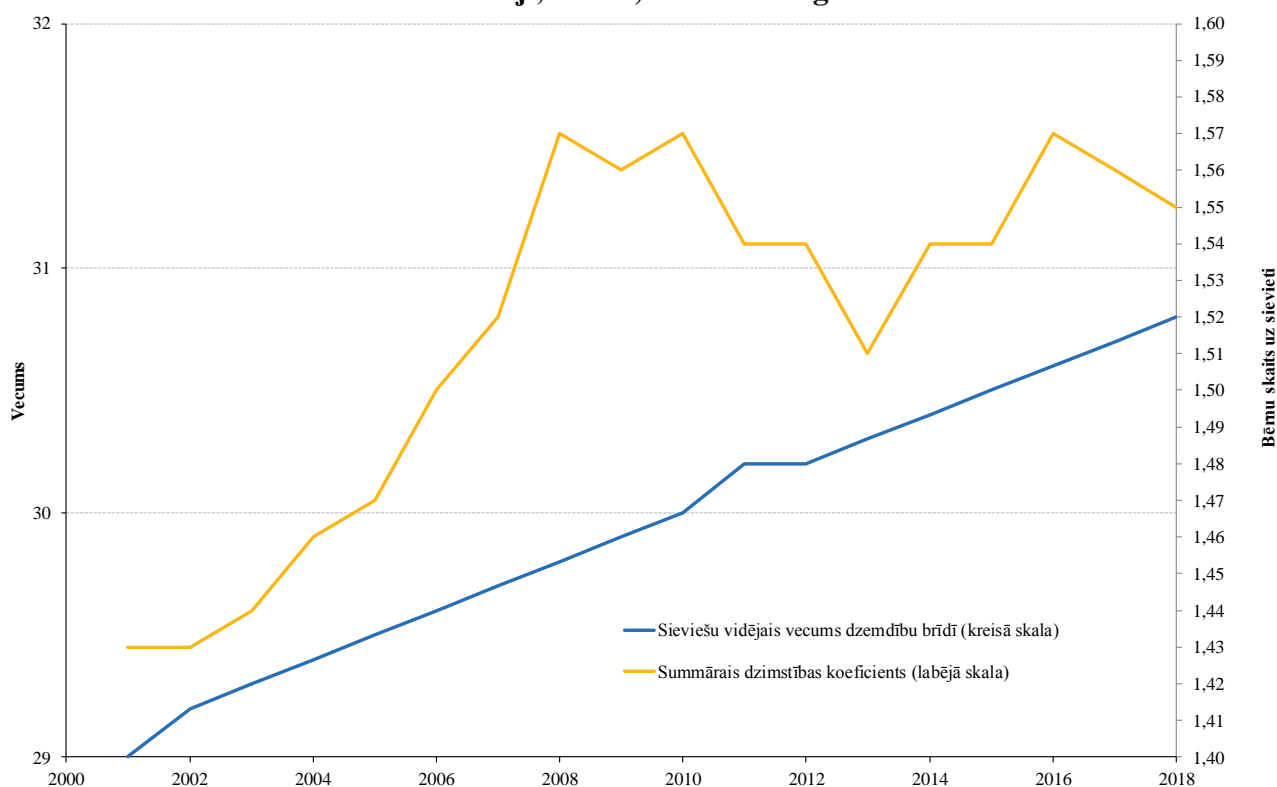
2.2. ZEMĀKA DZIMSTĪBA

Laikposmā no 20. gadsimta sešdesmitajiem gadiem līdz deviņdesmito gadu vidum vidējais jaundzimušo skaits uz sievieti Eiropā samazinājās¹¹. 21. gadsimta sākumā gados šis rādītājs nedaudz uzlabojās, un var teikt, ka pēc tam — nākamajā desmitgadē — tas nostabilizējās.

2018. gadā šis rādītājs bija 1,55 bērni uz sievieti. Tas ir zem 2,1 atzīmes, ko uzskata par nepieciešamo līmeni, lai iedzīvotāju skaits saglabātos nemainīgs, ar nosacījumu, ka nenotiek migrācija. Šī atzīme¹² netiek sasniegta gandrīz nevienā Eiropas reģionā, turklāt dažos reģionos šis rādītājs ir mazāks kā 1,25, piemēram, Ibērijas pussalas ziemeļrietumos, Itālijas dienvidaustrumos un Sardīnijā, kā arī dažās Grieķijas daļās.

Tāpat redzams, ka tagad sievietes dzemdē bērnus vidēji lielākā vecumā. Laikposmā no 2001. gada līdz 2018. gadam dzemdējošo sieviešu vidējais vecums ES palielinājās no 29,0 līdz 30,8 gadiem.

Dzimstības rādītāji, ES-27, 2001.-2018. gads

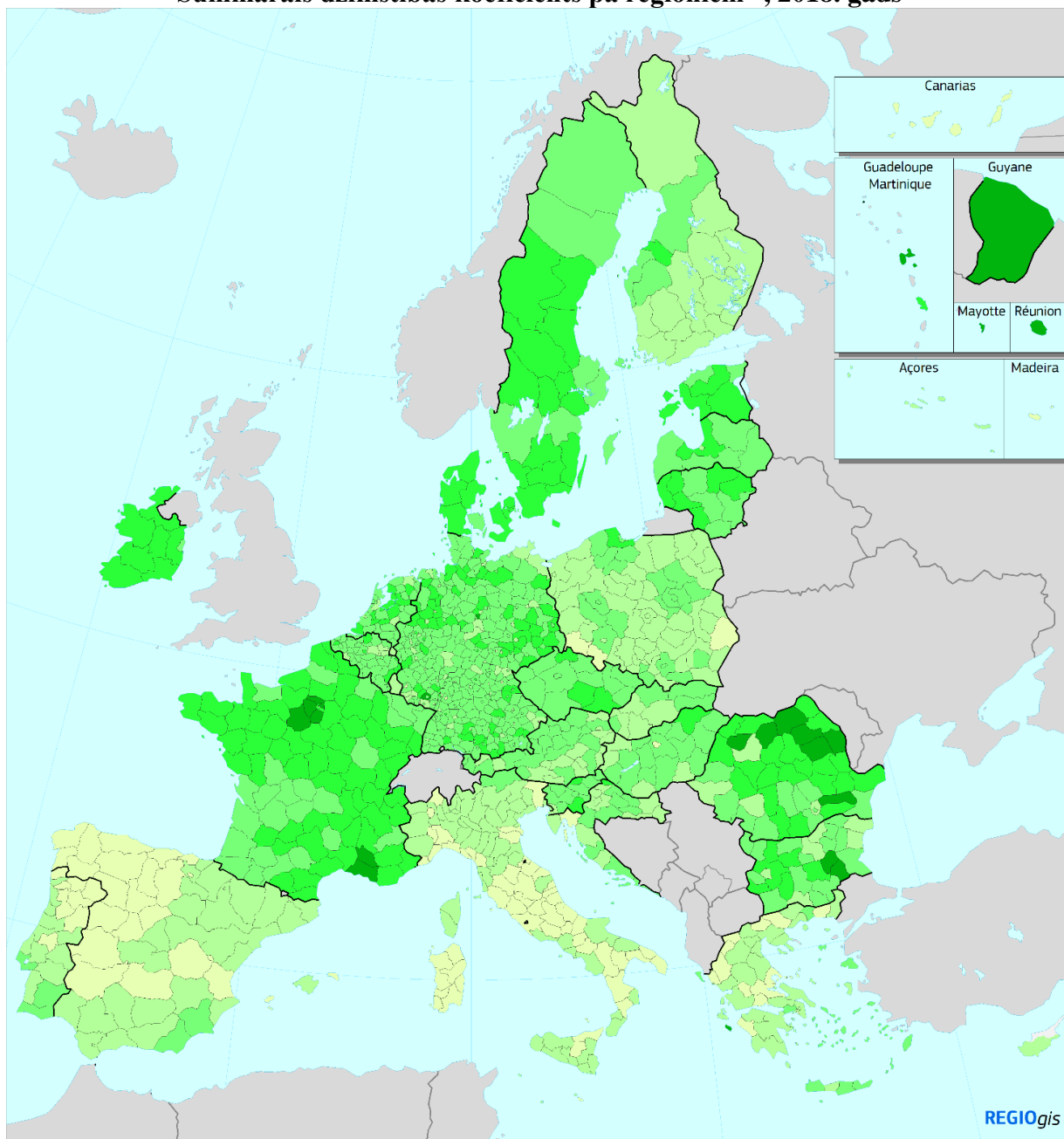
Avots: Eurostat

¹¹ Sīkāka informācija pieejama Eurostat vietnē “Statistics Explained” sadaļā ar statistikas datiem par dzimstību:

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Fertility_statistics

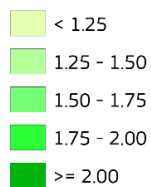
¹²No 1169 NUTS3 reģioniem tikai četros dzimstības koeficients ir virs 2,1, proti, Majotā (4,6.), Gviānā (3,8.), Reinjonā (2,4.) un Meliljā (2,3).

Summārais dzimstības koeficients pa reģioniem¹³, 2018. gads

Total Fertility Rate by NUTS3 region, 2018

Number of live births per woman

Source: Eurostat (demo_r_find3)

0 500 km

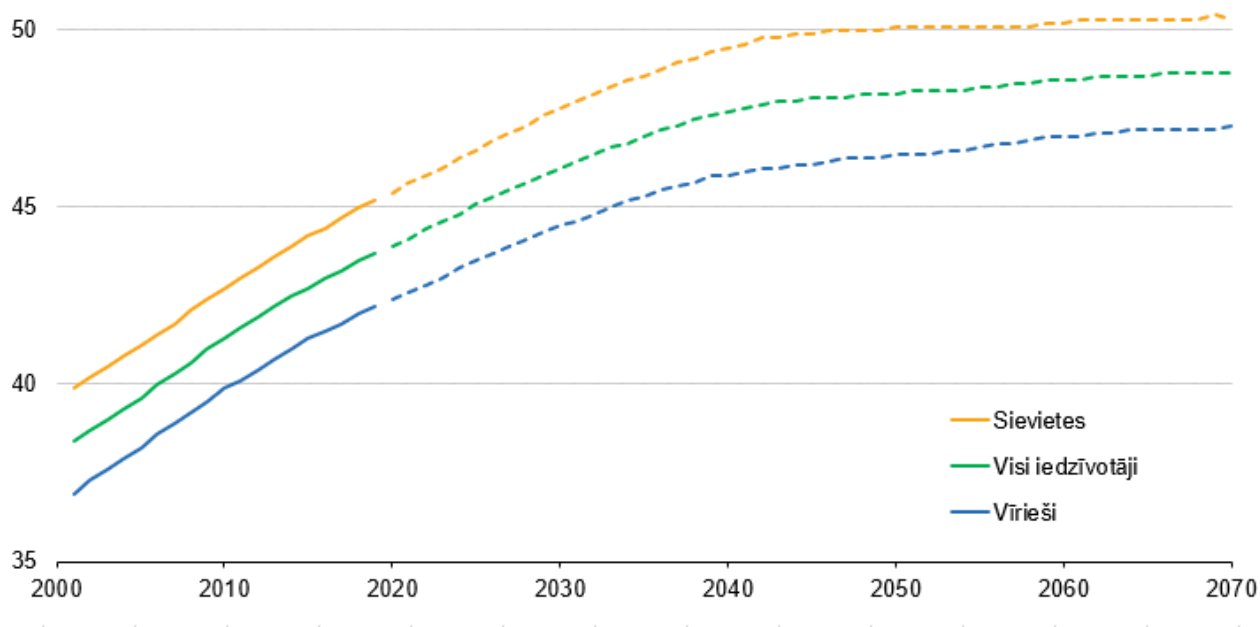
© EuroGeographics Association for the administrative boundaries

¹³ Šajā kartē redzami NUTS3 reģioni. Valsts NUTS3 reģiona iedzīvotāju skaits vidēji ir robežās no 150 000 līdz 800 000 cilvēku.

2.3. SABIEDRĪBAS NOVECOŠANĀS

Eiropas sabiedrība kļūst vecāka. Jau gadiem ES-27 valstu iedzīvotāju mediānais vecums¹⁴ palielinās un paredzams, ka līdzīgā tempā tas palielināsies vēl divas desmitgades. 2070. gadā mediānais vecums var sasniegt 49 gadus, kas ir par aptuveni pieciem gadiem vairāk nekā tagad.

ES-27 valstu iedzīvotāju mediānais vecums, 2001.–2070. gads

Avots: Eurostat

Līdz ar mūsu mediānā vecuma pieaugumu palielinās arī to iedzīvotāju skaits un īpatsvars, kuri pieder vecāka gadagājuma grupām. Tiek lēsts, ka pienākot 2070. gadam, 30 % no Eiropas iedzīvotājiem būs 65 gadi vai vairāk, salīdzinot ar 20 % patlaban. Paredzams, ka laikposmā no 2019. gada līdz 2070. gadam to iedzīvotāju īpatsvars, kuri ir sasnieguši 80 gadu vecumu, pieaugs vairāk nekā divkārt, sasniedzot 13 % atzīmi¹⁵.

Vienlaikus paredzams, ka darbības vecumā (no 20 līdz 64 gadiem)¹⁶ esošo iedzīvotāju skaits samazināsies. 2019. gadā šo iedzīvotāju daļa kopējā iedzīvotāju skaitā bija 59 %. Paredzams, ka līdz 2070. gadam viņu īpatsvars samazināsies līdz 51 %. Lēsts arī, ka šajā laikposmā bērnu un jauniešu (vecumā no 0 līdz 19 gadiem) skaits samazināsies par 12,6 miljoniem.

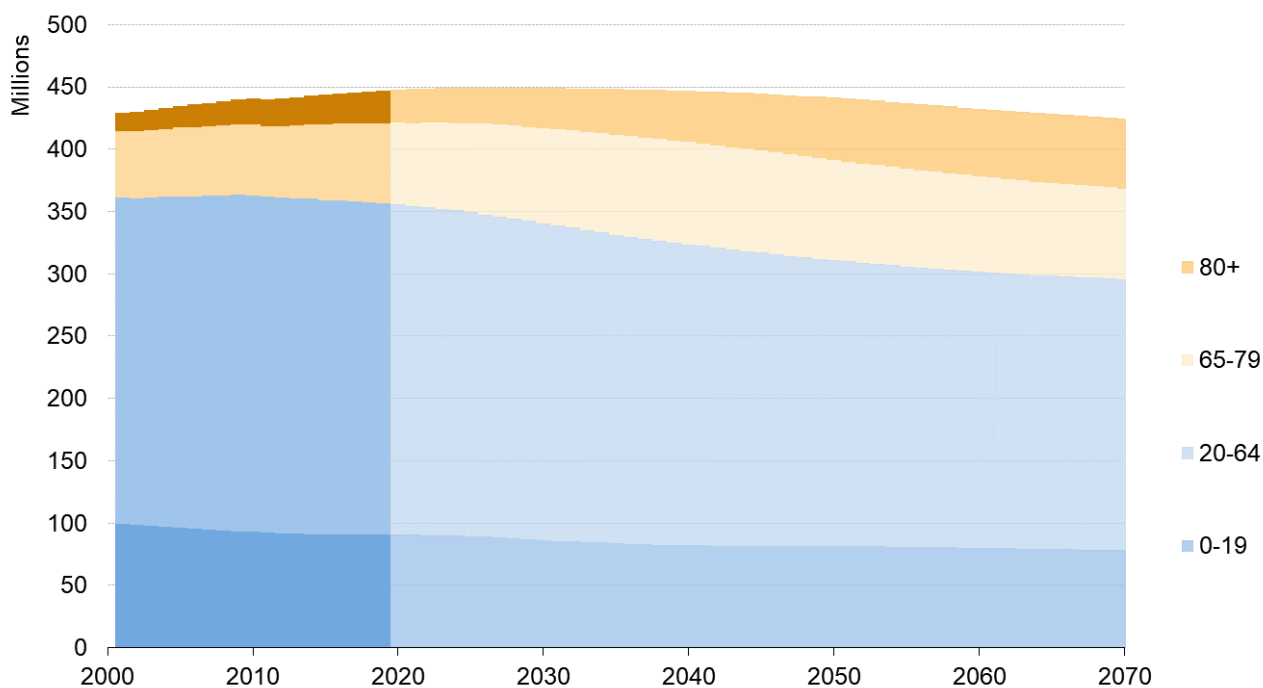
¹⁴ Mediānais vecums ir plašs iedzīvotāju vecuma mērījums: puse no iedzīvotājiem ir vecāka nekā vidējais vecums, savukārt otra puse ir jaunāka.

¹⁵ Sīkāka informācija pieejama Eurostat vietnē "Statistics Explained" sadaļā ar statistikas datiem par iedzīvotāju struktūru un novecošanu:

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_structure_and_ageing

¹⁶ Par darbības vecumā esošiem iedzīvotājiem tradicionāli tiek uzskatīti iedzīvotāji vecumā no 20 līdz 64 gadiem. Tā kā iedzīvotāji noveco un arvien vairāk cilvēku, kas ir 65 gadus veci un vecāki, ir nodarbināti, šī tradicionālā definīcija var mainīties.

Iedzīvotāju sadalījums pa vecumu grupām, ES-27, 2001. gads

Avots: Eurostat

2.4. MAZĀKAS MĀJSAIMNIECĪBAS

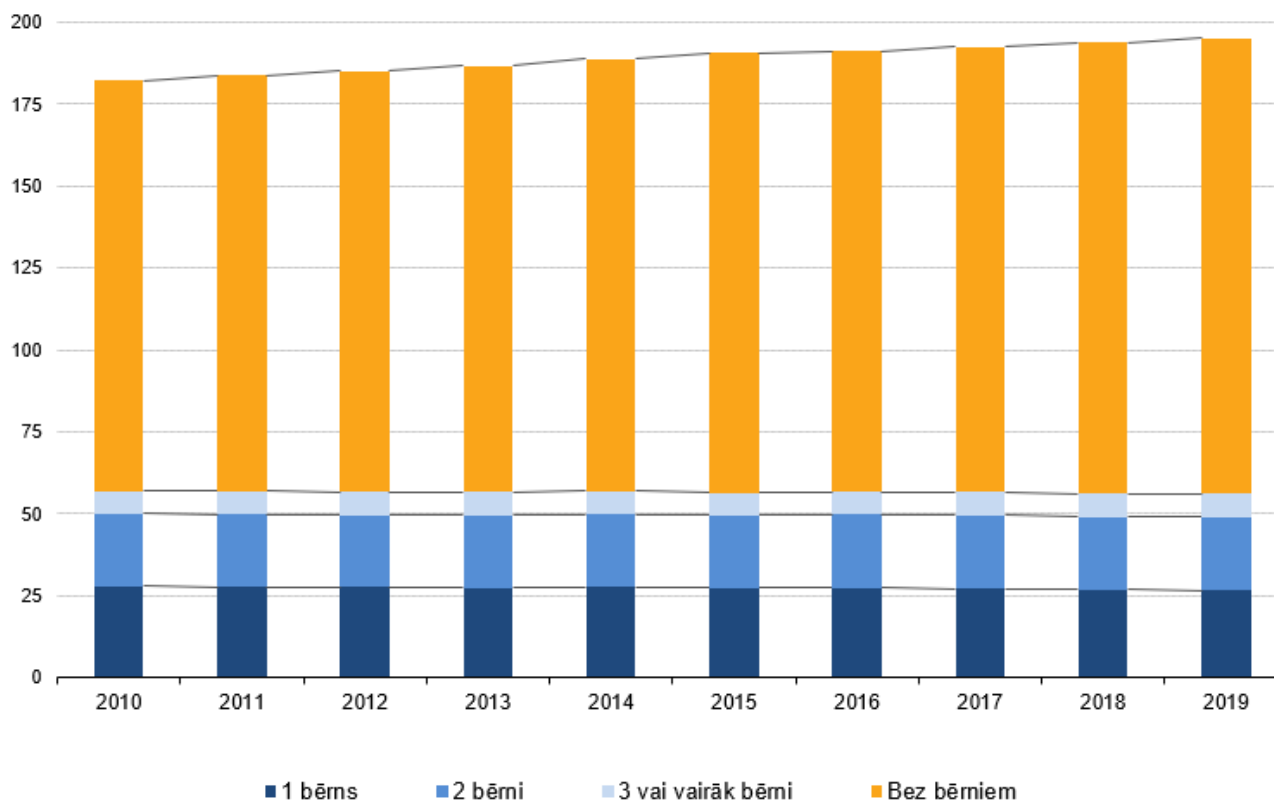
Mājsaimniecību skaitam Eiropā pieaugot, to vidējais izmērs samazinās. Eiropā 2019. gadā bija 195 miljoni mājsaimniecību, kas ir palielinājums par 13 miljoniem, salīdzinot ar 2010. gadu. Šīs mājsaimniecības vidēji kļūst mazākas. 2010. gadā mājsaimniecību veidoja vidēji 2,4 cilvēki. Pēdējo desmit gadu laikā mājsaimniecību izmērs lēnām samazinājās, un 2019. gadā tas bija pazeminājies līdz 2,3 cilvēkiem.

Aptuveni viena trešdaļa no visām mājsaimniecībām bija vienas personas mājsaimniecība — palielinājums par 19 % kopš 2010. gada. Vispārējā tendence liecina par virzību uz mājsaimniecībām, ko veido pāri bez bērniem, personas, kuras dzīvo vienas, un vientuļie vecāki. Lielākajā daļā mājsaimniecību nav bērnu, savukārt vienas personas mājsaimniecību skaits kopš 2010. gada ir palielinājies par 13 %. Šādiem modeļiem, iespējams, bija nozīme pandēmijas kontekstā, kad konkrētas mājsaimniecību struktūras varēja būt ietekmējušas vīrusa izplatīšanos.

Eiropas sabiedrībai kļūstot vecākai, **arvien lielāks skaits cilvēku, kuri ir vecāki par 65 gadiem, dzīvos vieni**¹⁷. Tas īpaši attiecināms uz sievietēm. 2019. gadā vecāka gadagājuma sieviešu īpatsvars, kuras dzīvoja vienas, bija 40 %, kas ir divkārt vairāk nekā vīriešiem.

¹⁷ Ageing Europe: Looking at the lives of older people in the EU, Eiropas Komisija (2019).

Mājsaimniecības, kurās ir bērni, ES-27, 2010.-2019. gads (miljoni)

Avots: Eurostat

2.5. ARVIEN MOBILĀKA EIROPA

Iedzīvotāju pārvietošanās Eiropā un aiz tās robežām ir nozīmīgs demogrāfisko pārmaiņu virzītājspēks.

Cilvēki šķērso ES ārējās robežas, ieceļojot Eiropā vai izceļojot no tās. 2018. gadā 2,4 miljoni cilvēku imigrēja ES-27 valstīs, bet 1,1 miljons cilvēku emigrēja uz valstīm, kuras neietilpst ES-27¹⁸. Pateicoties personu brīvas pārvietošanās iespējām Eiropā, **daudzi ir pārcēlušies uz dzīvi citā Eiropas Savienības dalībvalstī**. Šāda pārvietošanās nekādi nemaina kopējo ES iedzīvotāju skaitu vai vecuma struktūru, taču tā būtiski ietekmē rādītājus valstu, reģionu un vietējā līmenī. 2018. gadā 1,4 miljoni cilvēku pārcēlās uz dzīvi citā dalībvalstī. Šajā grupā ir iekļauti arī Eiropā dzīvojošie trešo valstu valstspiederīgie.

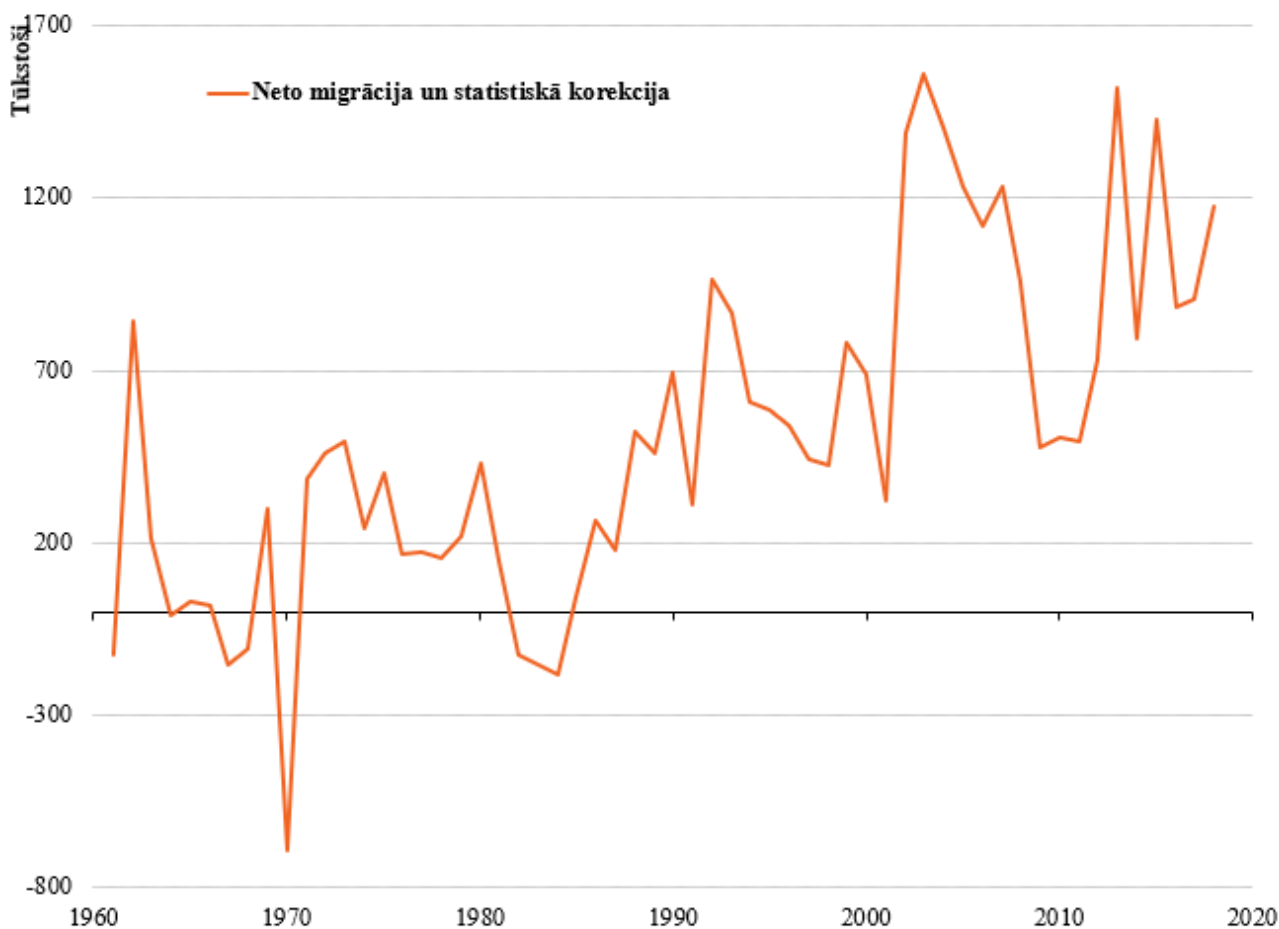
2019. gada 1. janvārī ES-27 valstīs dzīvoja 21,8 miljoni trešo valstu valstspiederīgie, veidojot 4,9 % no iedzīvotāju skaita. 13,3 miljoni ES pilsoņu dzīvoja citā ES dalībvalstī.

¹⁸ Papildus trešo valstu valstspiederīgajiem šajos skaitļos ir iekļauti tie ES pilsoņi, kuri atgriezās ES vai aizbrauc no tās. Sīkāka informācija ir pieejama Eurostat vietnē "Statistics Explained" sadaļā ar statistikas datiem par migrāciju: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migration_and_migrant_population_statistics

Šo plūsmu apmēri par gadiem ir svārstīgi un var mainīties, taču ilgtermiņā tendences ir salīdzinoši stabilas. Pēdējos 35 gados Eiropā imigrējošo personu skaits pārsniedza emigrējošo personu skaitu. Kopš pagājušā gadsimta astoņdesmito gadu vidus katru gadu vairāk cilvēku ieceļoja ES nekā aizceļoja, radot pozitīvu neto migrāciju.

Vēl nav skaidrs tas, kā ieviestie ārkārtas pasākumi, kas ierobežoja personu mobilitāti, ietekmēs mobilitātes raksturu un kam tiks dota priekšroka ilgtermiņā. Šeit tiks ņemts vērā arī tas, vai personas, kuras ir zaudējušas darbu un ienākumus vienā vietā, meklēs jaunas iespējas citur.

Neto migrācija, ES-27, 1961.–2018. gads

Avots: Eurostat

2.6. IEDZĪVOTĀJU SKAITA IZMAIŅAS

Eiropas iedzīvotāju skaits laika gaitā ir pastāvīgi palielinājies. Kopējais ES-27 valstu iedzīvotāju skaits kopš 1960. gada ir palielinājies par ceturtdaļu, 2019. gadā sasniedzot gandrīz 447 miljonus. Tomēr valstu individuālie rādītāji ir atšķirīgi. Kamēr Beļģijā, Īrijā, Kiprā, Luksemburgā, Maltā un

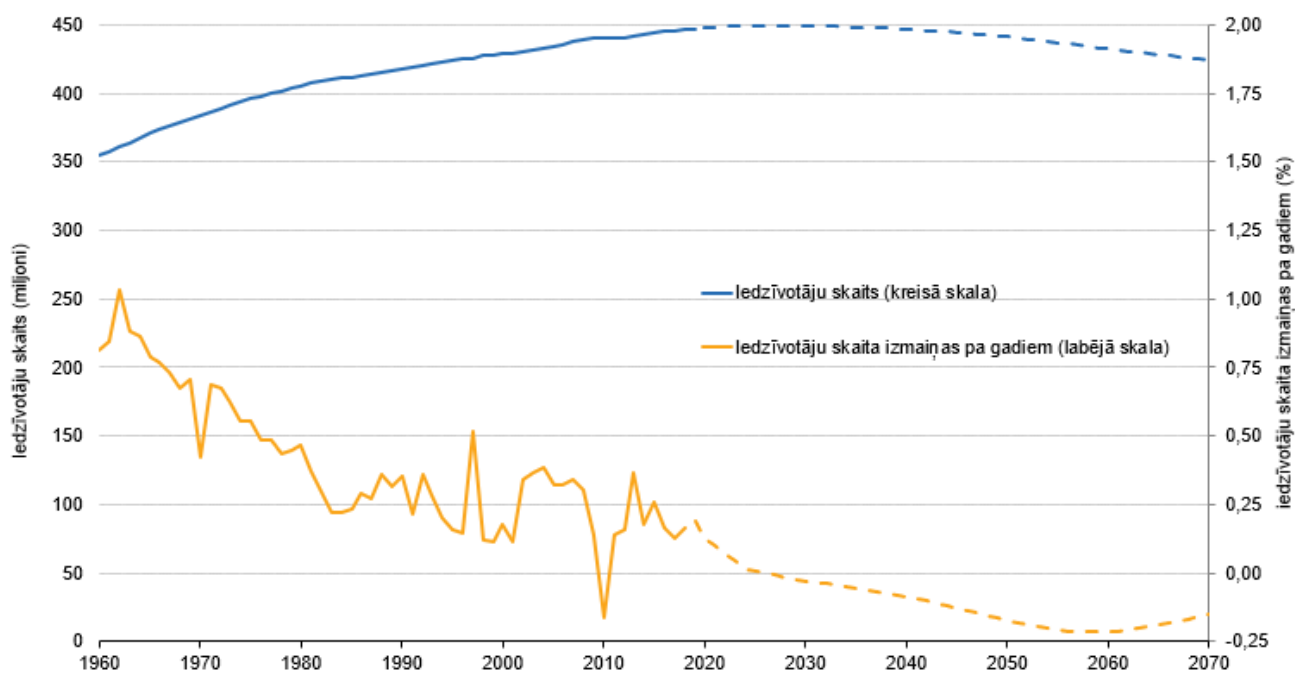
Zviedrijā bija salīdzinoši stabils iedzīvotāju skaita pieaugums, Bulgārijā, Horvātijā, Latvijā, Lietuvā un Rumānijā tas kopš 1990. gada ir samazinājies¹⁹.

Vispārējā iedzīvotāju skaita pieauguma tendence turpināsies, taču ne ilgi. Kopš 2012. gada ES–27 valstīs mirušo skaits ir bijis lielāks nekā jaundzimušo skaits. Tas nozīmē, kas bez pozitīvas neto migrācijas, Eiropas iedzīvotāju skaits jau būtu sācis samazināties.

Aplēses²⁰ rāda, ka nākamajās divās desmitgadēs Eiropas kopējais iedzīvotāju skaits saglabāsies stabils, taču pēc tam sāks samazināties. **Saskaņā ar šīm aplēsēm iedzīvotāju skaits līdz 2025. gadam sasniegs aptuveni 449 miljonus, bet pēc 2030. gada sāks pakāpeniski samazināties, līdz 2070. gadā sasniegs 424 miljonus, kas būs samazinājums par 5 % 50 gadu laikā.**

Saskaņā ar šīm aplēsēm dažās dalībvalstīs iedzīvotāju skaita samazināšanās turpināsies visā pārskata periodā līdz 2070. gadam, proti, Bulgārijā, Grieķijā, Horvātijā, Itālijā, Latvijā, Lietuvā, Ungārijā, Polijā un Rumānijā. Tiek prognozēts, ka vairākās citās dalībvalstīs iedzīvotāju skaits līdz 2070. gadam pieaugs – Dānijā, Īrijā, Kiprā, Luksemburgā, Maltā un Zviedrijā. Savukārt vēl citās ir gaidāms sākotnējs iedzīvotāju skaita pieaugums, kam sekos samazinājums, proti, Beļģijā, Čehijā, Igaunijā, Spānijā, Francijā, Vācijā, Nīderlandē, Austrijā, Portugālē, Slovēnijā, Slovākijā un Somijā.

Kopējais iedzīvotāju skaits un iedzīvotāju skaita izmaiņas pa gadiem, ES-27, 1960.–2070. gads

Avots: Eurostat

¹⁹ Sīkāka informācija pieejama Eurostat vietnē “Statistics Explained” sadaļā ar statistikas datiem par iedzīvotāju skaitu un tā izmaiņām:

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_and_population_change_statistics

²⁰ Eurostat 2020. gada aprīlī publicēja iedzīvotāju skaita aplēses, kuru pamatā bija 2019. gada dati. Datu sagatavošanas laikā Covid-19 pandēmijas sekas vēl nebija zināmas, tādēļ tās nav iekļautas. Sīkāka informācija ir pieejama Eurostat vietnē “Statistics Explained” publicētajā rakstā par iedzīvotāju skaita aplēsēm: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/population-demography-migration-projections/population-projections-data>.

3. DEMOGRĀFISKO PĀRMAIŅU IETEKME UZ MŪSU SOCIĀLO TIRGUS EKONOMIKU

Eiropā vērojamo demogrāfisko pārmaiņu ietekme ir jūtama visā mūsu ekonomikā un sabiedrībā. Tā ir kļuvusi acīmredzama tieši pēdējo mēnešu laikā, kad daudzas ekonomikas nozares pārstāja darboties un mūsu ikdienu noteica nepieciešamie sociālās distancēšanās pasākumi. Pārmaiņas ietekmēs arī mūsu sociālās labklājības un veselības aprūpes sistēmu nākotni, budžetus, mājokļu jautājumu un infrastruktūras vajadzības. Mūsu pilsētu un to teritoriju apdzīvotība potenciāli kļūs blīvāka, bet lauku teritorijām nāksies saskarties ar tām būtiskām problēmām. Mūsu karjeras turpinās mainīties un mums nāksies atrast risinājumus, lai nodrošinātu arī turpmāku Eiropas konkurētspēju apstākļos, kad tās darbības vecumā esošo iedzīvotāju skaits samazinās.

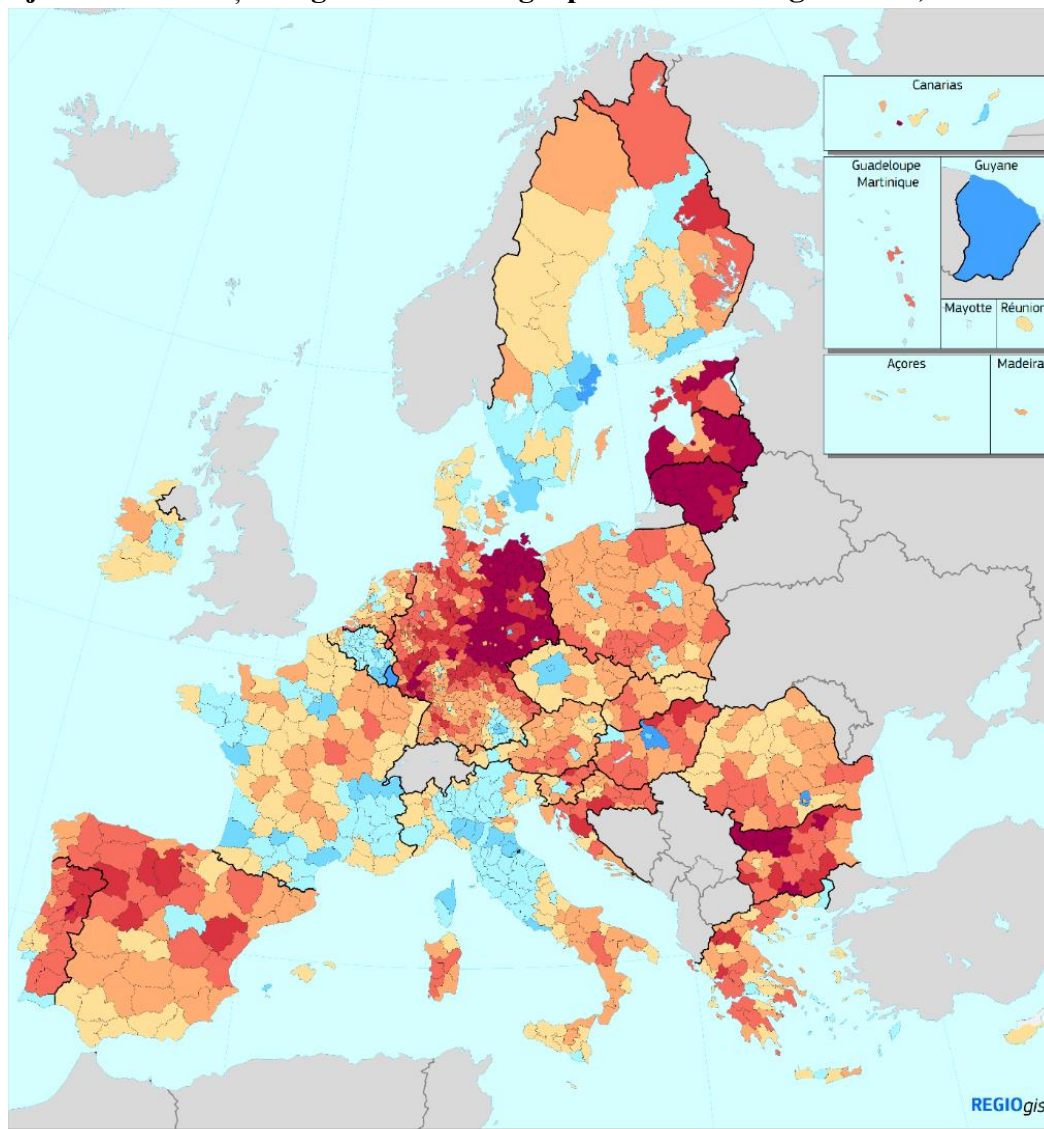
Valsts ekonomikas un demogrāfiskā struktūra būs viens no apstākļiem, no kā būs atkarīgs, cik lielā mērā valsts būs spējīga atveseļoties un cik ātri tas notiks. Būs vēl citi jautājumi, kuru risināšanā ilgtermiņa demogrāfisko pārmaiņu un ekonomikas atveseļošanas vajadzības sakrīt. Pie tiem jāmin, piemēram, mūsu veselības aprūpes un ilgtermiņa aprūpes sistēmu noturības vairošana, lai nodrošinātu, ka mūsu pilsētas un lauku teritorijas spēj tikt galā ar iedzīvotāju blīvumu vai pakalpojumu nepietiekamību.

Ar Komisijas Atveseļošanas un noturības mehānisma palīdzību tiks sniegts plaša mēroga finansiāls atbalsts, lai dalībvalstu ekonomikas kļūtu noturīgākas un labāk sagatavotas nākotnei, it īpaši demogrāfiskajām pārmaiņām. Ieguldījumu prioritātes tiks pieskaņotas problēmām, kas noteiktas konkrētām valstīm adresētajos ieteikumos Eiropas pusgada ietvaros.

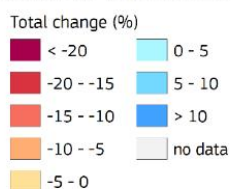
3.1. CILVĒKI, DARBS UN PRASMES

Sabiedrības novecošanās ietekme uz darba tirgu kļūst arvien jūtāmāka. ES–27 valstu darbaspējas vecuma iedzīvotāju skaits samazinās jau desmit gadus un gaidāms, ka līdz 2070. gadam tas samazināsies par 18 %. Situācija dažādās dalībvalstīs un reģionos būtiski atšķiras.

Iedzīvotāju skaita izmaiņas reģionos vecuma grupā no 20 līdz 64 gadiem ²¹, 2020.–2030. gads

Change in population aged 20-64 by NUTS3 region, 2020-2030

Source: DG REGIO based on Eurostat projections

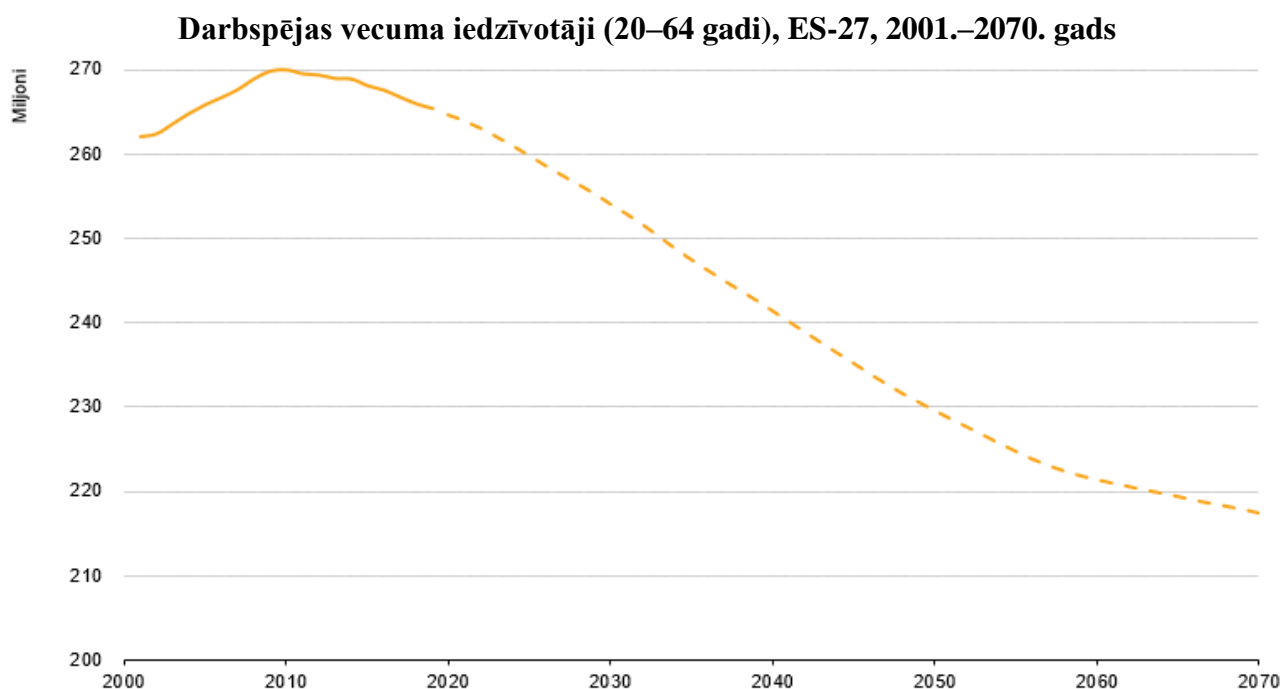
0 500 km

© EuroGeographics Association for the administrative boundaries

²¹ Šajā kartē redzami NUTS3 reģioni. Valsts NUTS3 reģiona iedzīvotāju skaits vidēji ir robežās no 150 000 līdz 800 000 cilvēku. Dati atbilst Eurostat aplēsēm attiecībā uz reģioniem (EUROPOP2013).

Saskaņā ar 2018. gadā sagatavotajām ekonomikas aplēsēm **nodarbināto iedzīvotāju skaita augstākais punkts varētu tikt sasniegts ap 2020. gadu**, kam sekos pastāvīgs samazinājums nākamo desmitgažu garumā²². Lai gan ir pārāgri noteikt, vai pašreizējā krīze mainīs ilgtermiņa prognozes, pirmajās aplēsēs, kas veiktas kopš slimības uzliesmojuma sākuma²³, ir aplēsts ievērojams nodarbinātības samazinājums. Atkarībā no vīrusa izplatības tas varētu nozīmēt, ka būs vēl mazāk vienlaikus aktīvo cilvēku. Līdz ar bezdarba apkarošana, it īpaši jauniešu vidū, un lielāka cilvēku skaita piesaistīšana darba tirgiem kļūs vēl akūtāka problēma.

Ir arī skaidrs, ka ietekme, ko radīs mazāks darbspējas vecumā esošo iedzīvotāju skaits, būs jūtama daudz spēcīgāk un ātrāk, ja vien un līdz brīdim, kad vēl vairāk cilvēku, kuri pašlaik ir nepietiekami pārstāvēti, nepievienosies vai neiekļausies darba tirgū.

Avots: Eurostat

3.1.1. LIELĀKS UN IEKĻAUJOSĀKS DARBA TIRGUS

Dilstošais darbspējas vecuma iedzīvotāju skaits norāda uz nepieciešamību Eiropai un tās darba tirgum izmantot visas savas stiprās puses, talantus un daudzveidību.

Ļoti svarīgi būs paaugstināt sieviešu nodarbinātības līmeni. Nodarbinātības līmeņa atšķirība starp sievietēm un vīriešiem 2019. gadā bija 12 %. Šī atšķirība kļūst vēl lielāka, ja ņem vērā ievērojamo atšķirību starp sieviešu un vīriešu pusslodzes nodarbinātības kvotu. 2019. gadā trīs no 10 nodarbinātajām sievietēm strādāja pusslodzes darbu, kas ir gandrīz četras reizes vairāk nekā vīrieši. Pandēmijas laikā šādas situācijas varēja kļūt pat izteiktākas, kad rūpes par gados vecākiem cilvēkiem, personām ar invaliditāti vai bērniem bija jāorganizē privāti un tās lielā mērā balstījās uz

²² 2018. gada ziņojums par novecošanu: Ekonomikas un budžeta prognozes ES dalībvalstīm (2016–2070), Iestāžu dokuments Nr. 079, Eiropas Komisija un Ekonomikas politikas komiteja (2018).

²³ Komisijas 2020. gada pavasara ekonomikas prognoze, 6.5.2020.

sieviešu darbaspēka pleciem. Tas, ka dažās dalībvalstīs trūkst atbilstošu formālu ilgtermiņa aprūpes pakalpojumu, elastīgu darba iespēju un stimulu otrajiem pelnītājiem, šo jautājumu vēl vairāk saasina.

Šeit mēs nonākam pie grūtā jautājuma, kā **saskaņot darba un ģimenes dzīvi**. 2019. gadā to sieviešu nodarbinātības līmenis, kurām bija bērni vecumā līdz 6 gadiem, bija par gandrīz 14 procentpunktiem zemāks nekā sievietēm bez bērniem. Sieviešu darba samaksa joprojām ir zemāka par vīriešu atalgojumu, un vīriešu un sieviešu darba samaksas atšķirība patlaban ir 14,8 %. Komisija risina šos jautājumus līdztiesības darba ietvaros un izmantojot jauno **ES dzimumu līdztiesības stratēģiju 2020.–2025. gadam**²⁴.

Būtu noderīgs arī turpmāks progress saistībā ar vecāka gadagājuma cilvēku iesaisti nodarbinātībā. 2019. gadā gados vecāku darba ņēmēju (vecumā no 55 līdz 64 gadiem) nodarbinātības līmenis ES–27 valstīs bija 59,1 %, kas ir pieaugums no 44,1 % 2009. gadā. Lai nodrošinātu arī turpmāku progresu, būtu jāizstrādā politika, kas cilvēkiem dotu iespēju strādāt ilgāk, saglabāt fizisko formu un pastāvīgi paaugstināt kvalifikāciju, un būtu jāatzīst jaunas prasmes un kvalifikācijas. Vidējā termiņā iedzīvotāju novecošana, visticamāk, prasīs, lai vairāk cilvēku strādātu ilgāk. Lielāka uzmanība šai problēmai tiks pievērsta gaidāmajā **Zaļajā grāmatā par novecošanu**, kurā tiks pilnībā ņemti vērā pandēmijas laikā konstatētie vājie punkti.

Iedzīvotāju ar zemu izglītības līmeni kvalifikācijas veicināšana būs nozīmīga arī turpmāk. Vairāk nekā 10 % no jauniešiem vecumā no 18 līdz 24 gadiem pamet izglītību vai apmācību, iegūstot zemu kvalifikāciju vai to neiegūstot nemaz, tālākajos reģionos šis rādītājs pārsniedz 20 %. No šiem jauniešiem, kuri priekšlaicīgi pametuši izglītību, nodarbināti ir 45 %. Svarīgi elementi līdzsvara atjaunošanai būs Eiropas izglītības telpas izveide līdz 2025. gadam, Eiropas pētniecības telpas pārstrāde un jauniešu nodarbinātības veicināšana.

Lielāka skaita dažādas izcelsmes cilvēku iesaiste nodarbinātībā varētu sekmēt turpmāku nodarbinātības līmeņa paaugstināšanos. Ārpus ES dzimušo iedzīvotāju nodarbinātības līmenis ir par 9,6 procentpunktiem zemāks nekā ES dzimušajiem, un tas ir īpaši zems sievietēm. Līdzīga situācija ir trešo valstu valstspiederīgajiem.

Darba tirgus atvēršana personām ar invaliditāti sekmētu taisnīgākas sabiedrības veidošanu un mazinātu demogrāfisko pārmaiņu ietekmi. Tomēr personu ar invaliditāti nodarbinātības rādītājs ES ir zems daudzo šķēršļu dēļ, tostarp diskriminācijas un piekļuves trūkuma darbvietai, dzīvesvietai un kvalitatīvai izglītībai dēļ. Šie šķēršļi sakņojas negatīvā priekšstatā un neobjektīvā nevēlēšanās pieņemt darbā personas ar invaliditāti.

Lielāks un iekļaujošāks darba tirgus nozīmē jebkura veida tādas diskriminācijas apkarošanu, kas balstīta uz dzimumu, rasi vai etnisko izcelsmi, reliģiju vai pārliecību, invaliditāti, vecumu vai seksuālo orientāciju. Sociālās ekonomikas dalībniekiem un uzņēmumiem var būt svarīga loma iekļaujošāka darba tirgus veicināšanā darba ņēmēju un vietējo kopienu labā.

²⁴ Savienība, kurā valda līdztiesība: dzimumu līdztiesības stratēģija 2020.–2025. gadam; pieņemta 2020. gada 5. martā (COM(2020) 152 final).

3.1.2. RAŽĪGUMA CELŠANA AR PRASMĒM UN IZGLĪTĪBU

Līdz ar to, ka darbspējīgo personu loks sāk sašaurināties, arvien lielāka nozīme būs ekonomikas noturībai un ražīguma paaugstināšanai. Tas būs svarīgi arī ilgtspējīgai atlabšanai no krīzes. Pirms koronavīrusa uzliesmojuma Komisijas aplēses rādīja, ka IKP ikgadējās izaugsmes nostabilizēšanai pie 1,3% atzīmes laikposmā līdz 2070. gadam būtu nepieciešams, ka darba ražīgums palielinās par vidēji 1,5 % gadā²⁵. Tomēr ražīguma pieaugums samazinājās un saskaņā ar aplēsēm pirms krīzes sākuma bija mazāks kā 1 %.

Pārkārtošanās uz klimatneitrālu ekonomiku un digitālo ekonomiku var palīdzēt paaugstināt ražīgumu. Lai īstenotu minēto divkāršo pārkārtošanos, būs nepieciešama inovāciju un tehnoloģiju izplatīšana, savukārt stiprāka aprītes un digitālā ekonomika radīs jaunus uzņēmējdarbības modeļus un darba paņēmienus. Pandēmija un tas, kā tā ietekmēja mūsu dzīves un ekonomiku, izgaismoja digitalizācijas nozīmīgumu visās ES ekonomikas un sabiedrības jomās. Mums nepieciešama arī konkurence un vienlīdzīgi konkurences apstākļi, kā minēts nesen pieņemtajā **jaunajā Eiropas industriālajā stratēģijā**²⁶.

Automatizācija un jaunas, tīrākas tehnoloģijas var palīdzēt paaugstināt darba ražīgumu nākotnē; taisnīga pārkārtošanās visiem būs svarīga tiem, kuriem būs jāapgūst jaunas prasmes vai jāmaina darbs. Šajā sakarībā Komisija ir ierosinājusi stiprināt Taisnīgas pārkārtošanās fondu ar mērķi mazināt pārkārtošanās sociālekonomiskās sekas, atbalstīt pārkvalificēšanos, palīdzēt MVU radīt jaunas ekonomiskās iespējas un ieguldīt pārkārtošanā uz tīru enerģiju.

Eiropai ir vajadzīgs augsti kvalificēts, labi apmācīts un pielāgoties spējīgs darbaspēks²⁷. Līdz ar to jo svarīgāk būs pārvērst mūžizglītību par realitāti visiem. Turpmākajos gados miljoniem eiropiešu nāksies celt kvalifikāciju vai pārkvalificēties. Arī uzlabojot kvalificētu un talantīgu speciālistu piesaistīšanu no ārzemēm, tiks sekmēta darba tirgus vajadzību risināšana.

Divkāršās pārkārtošanās procesam uzņemot gaitu, Eiropai būs jāgādā, lai arī tās prasmes, tostarp zaļās un digitālās prasmes, augtu līdzvērtīgi. Pirms krīzes Eiropā bija apmēram 1 miljons digitālo ekspertu vakanču, un 70 % uzņēmumu ziņoja, ka ir spiesti atlikt investīcijas, jo nevarot atrast darbiniekus ar pareizajām prasmēm. Tas tā ir tāpēc, ka 2019. gadā 29 % no ES iedzīvotājiem bija zems digitālo prasmju līmenis, bet 15 % iedzīvotāju šādu prasmju nebija nemaz. Pašreizējā krīze ir vēl vairāk aktualizējusi digitālo prasmju svarīgumu saziņā un darbā bērniem, studentiem, skolotājiem, pasniedzējiem un mums visiem. Izrādījās, ka daudziem joprojām nav pieejami nepieciešamie rīki. Komisija nāks klajā ar **Digitālās izglītības rīcības plānu**, kurā būs paredzēti konkrēti pasākumi šo problēmu risināšanai.

²⁵ 2018. gada ziņojums par novecošanu: Ekonomikas un budžeta prognozes ES dalībvalstīm (2016–2070), Iestāžu dokuments Nr. 079, Eiropas Komisija un Ekonomikas politikas komiteja (2018).

²⁶ Jauna Eiropas industriālā stratēģija; pieņemta 2020. gada 10. martā; COM(2020) 102 final.

²⁷ Sk., piemēram, *Canton, E., Thum-Thysen, A., Voigt, P. (2018) Economists' musings on human capital investment: How efficient is public*

spending on education in EU Member States? European Economy Discussion Paper 81:

https://ec.europa.eu/info/publications/economy-finance/economists-musings-human-capital-investment-how-efficient-public-spending-education-eu-member-states_en

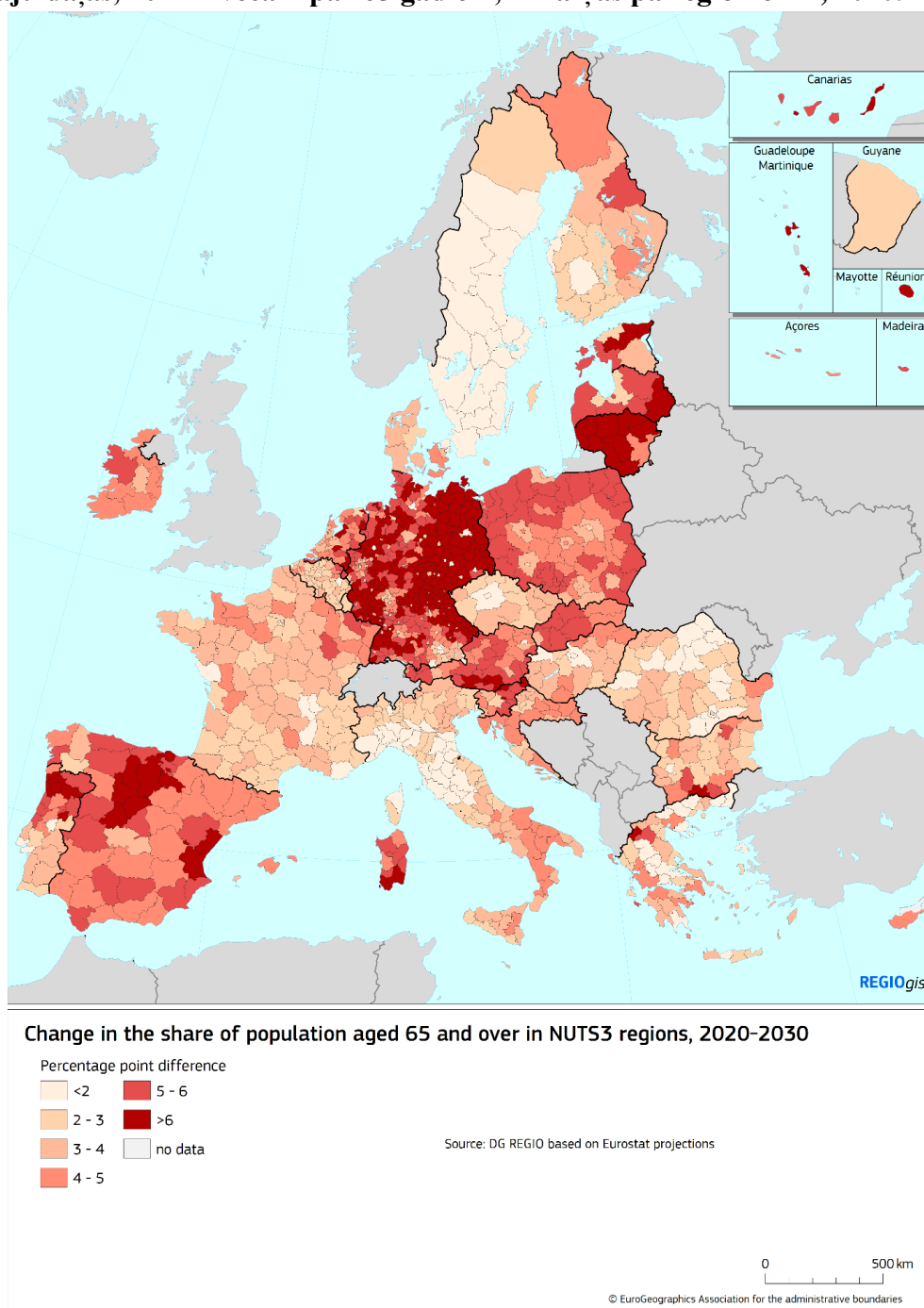
Risinājums slēpjas ieguldījumos cilvēkos un viņu prasmēs un piekļuves apmācībai un izglītībai uzlabošanā. Tam būs nepieciešama rūpniecības, dalībvalstu, sociālo partneru un citu ieinteresēto personu kopīga rīcība, lai veicinātu kvalifikācijas paaugstināšanu un pārkvalificēšanos un sekmētu valsts un privātos ieguldījumus darbaspēkā. Lai to panāktu, svarīga būs arī **Prasmju programmas** atjaunināšana un ieteikums par profesionālo izglītību un apmācību.

3.2. VESELĪBAS APRŪPE UN ILGTERMIŅA APRŪPE

Eiropas veselības aprūpes un ilgtermiņa aprūpes sistēmas ir bijušas priekšplānā visā Covid-19 pandēmijas laikā²⁸. Tās bija pakļautas smagai spriedzei cīņā ar vīrusu, un tās jau pirms tam izjuta pieaugošu spiedienu, jo īpaši mūsu sabiedrības novecošanas dēļ. Tas īpaši iespaidos reģionus, kuros saskaņā ar aplēsēm gaidāms to iedzīvotāju daļas pieaugums līdz 2030. gadam, kuri ir vecāki par 65 gadiem.

²⁸ <https://www.ecdc.europa.eu/en/cases-2019-ncov-eueea>

Iedzīvotāju daļas, kuri ir vecāki par 65 gadiem, izmaiņas pa reģioniem²⁹, 2020.–2030. gads

Koronavīrusa uzliesmojums atklāja gados vecāku cilvēku neaizsargātību no pandēmijām un citām slimībām, it īpaši tādēļ, ka šai iedzīvotāju grupai varētu būt vairāk hronisku slimību. Tāpat šajā laikā ir atklājies, ka ir nepieciešamas spēcīgas sabiedrības veselības aprūpes sistēmas, kā arī lielākas intensīvās aprūpes nodaļu jaudas.

Lai nodrošinātu veselības aprūpes sistēmu noturību, nepieciešams to vadošajai lomai atbilstošs finansiāls atbalsts un pienācīgi ieguldījumi. Šo iemeslu dēļ Komisija neseno ierosināja atsevišķu veselības aizsardzības programmu “EU4Health”, lai palīdzētu dalībvalstīm un ES nostiprināt spējas

²⁹ Šajā kartē redzami NUTS3 reģioni. Valsts NUTS3 reģiona iedzīvotāju skaits vidēji ir robežās no 150 000 līdz 800 000 cilvēku. Dati atbilst Eurostat aplēsēm attiecībā uz reģioniem (EUROPOP2013).

un gatavību³⁰. Tā palīdzēs izstrādāt ilgtermiņa redzējumu par to, kādām jābūt labi funkcionējošām un noturīgām veselības aprūpes sistēmām, it īpaši ieguldot slimību profilaksē un uzraudzībā un uzlabojot veselības aprūpes, diagnostikas un ārstēšanas pieejamību visiem. Tas varētu būt arī sākums diskusijām par to, ko vēl mēs varētu kopīgi darīt, saskaroties ar krīzēm, kā arī veselības aprūpes nozarē kopumā.

Vēl viens Eiropas veselības aprūpes sistēmu pārbaudījums būs augošais hronisko slimību slogs.

Lēsts, ka šīs slimības jau tagad rada 70–80 % no kopējām veselības aprūpes izmaksām³¹. Patlaban aptuveni 50 miljoniem eiropiešu ir divas vai vairāk hroniskas slimības³², un lielākā daļa no viņiem ir vecāki par 65 gadiem. Pastiprinot profilakses pasākumus, stratēģijas **“No lauku saimniecības līdz galdam”**³³ mērķis ir sniegt eiropiešiem vairāk informācijas un palīdzēt viņiem izvēlēties veselīgāku uzturu. Ņemot vērā ar hroniskām slimībām saistītos paaugstinātos riskus, ļoti svarīga mūsu veselībai un veselības aprūpes sistēmām būs **Eiropas Vēža uzveikšanas plāna** izstrāde. Arī sportam un fiziskajām aktivitātēm var būt svarīga nozīme veselības profilaksē un stiprināšanā.

Līdz ar pieprasījuma palielināšanos pēc veselības aprūpes un ilgtermiņa aprūpes pakalpojumiem, gaidāms arī profesionāla personāla pieprasījuma pieaugums. Jau tagad ir vērojams darbinieku trūkums veselības aprūpes³⁴ un ilgtermiņa aprūpes³⁵ nozarēs. ESAO iesāktais darbs attiecībā uz ilgtermiņa aprūpes nozarē nodarbinātajiem³⁶ norāda uz nepieciešamību uzlabot darba apstākļus šajās nozarēs un palielināt aprūpes darba pievilcību. Neraugoties uz ārstu un medmāsu skaita pieaugumu pēdējo desmit gadu laikā gandrīz visās ES valstīs, vispārējās prakses ārstu skaits joprojām ir nepietiekams, it īpaši lauku un attālās teritorijās un attālākajos reģionos.

Galvenais uzdevums ir **apmierināt augošo pieprasījumu pēc pietiekamiem, pieejamiem, kvalitatīviem un cenas ziņā pieejamiem veselības un ilgtermiņa aprūpes pakalpojumiem, kā noteikts Eiropas sociālo tiesību pīlārā**. Lai nodrošinātu augstu cilvēku veselības aizsardzības līmeni³⁷, ir vajadzīga atbilstoša infrastruktūra, piemēram, slimnīcas, ilgtermiņa aprūpes nami un gados vecākiem cilvēkiem pielāgoti un aprīkoti mājokļi. Atšķirībā no veselības aprūpes ne visās dalībvalstīs tiek nodrošināta ilgtermiņa aprūpes sociālā aizsardzība. Formālā ilgtermiņa aprūpe ir dārga un to bieži vien finansē pati persona, kam šis pakalpojums ir nepieciešams, vai šīs personas tuvinieki. Eiropas sabiedrībai novecojot un mājsaimniecībām kļūstot mazākām, šī, iespējams, būs ilgstoša problēma daudziem.

Senioru ekonomikas veidošanās process var radīt iespējas veselības aprūpes un ilgtermiņa aprūpes nozarēm. Tā var būt tādu inovāciju dzinējspēks, kuras palīdzēs efektīvāk sniegt augstas kvalitātes aprūpes pakalpojumus. Digitalizācija var sniegt gados vecākiem cilvēkiem iespējas patstāvīgi novērot savu veselības stāvokli. Digitālo tehnoloģiju ietekme veselības un ilgtermiņa aprūpē var sniegt trīskāršus ieguvumus: proti, labāka dzīves kvalitāte, augstāka veselības aprūpes un

³⁰ Sīkāku informāciju par instrumentu “EU4Health” skatīt: https://ec.europa.eu/health/funding/eu4health_lv

³¹ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12983-2013-INIT/en/pdf>

³² Veselības stāvoklis ES, Valstu veselības profili 2019, *SHARE* aptauja (2017).

³³ Sīkāku informāciju skatīt: https://ec.europa.eu/food/farm2fork_en

³⁴ Šādai speciālistu nepietiekamībai var būt dažādi iemesli, tostarp darba samaksas apmērs un darba apstākļi.

³⁵ “Veselības stāvoklis ES, Aplūkojot veselību: *Europe 2018*”, *OECD/EU (2018)*, 178. un 180. lpp.

³⁶ Sīkāku informāciju skatīt: <https://www.oecd.org/els/health-systems/who-cares-attracting-and-retaining-elderly-care-workers-92c0ef68-en.htm>

³⁷ Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 35. pants.

ilgtermiņa aprūpes efektivitāte, tirgus izaugsme un rūpniecības attīstība³⁸. Šajā sakarībā liela nozīme būs pētniecībai un inovācijai.

3.3. IETEKME UZ VALSTU BUDŽETIEM

Eiropas sabiedrības novecošana un iedzīvotāju skaita darbības vecumā samazināšanās, visticamāk, palielinās spiedienu uz valstu budžetiem laikā, kad ekonomikas atveseļošanai ir vajadzīgs ievērojams finansējums. Pirms krīzes tika lēsts, ka kopējās ar novecošanu saistītās izmaksas³⁹ ES līdz 2070. gadam būs 26,6 % no IKP.

Eiropai nāksies saskarties ar lielu problēmu, proti, tai nāksies rast finansējumu ar sabiedrības novecošanu saistītajiem tēriņiem, turklāt sadalīt līdzekļus **taisnīgi visām paaudzēm**. Šo problēmu rada tas, ka strauji samazinās attiecība starp tiem, kuri maksā nodokļus un sociālā nodrošinājuma iemaksas, un tiem, kuri saņem pensijas un citus pabalstus. 2019. gadā uz katru personu, kas vecāka par 65 gadiem, bija vidēji 2,9 darbības vecuma personas. Gaidāms, ka 2070. gadā šī attiecība būs samazinājusies līdz 1,7.

Kaut arī lielākā daļa ar sabiedrības novecošanu saistīto tēriņu būs veselības aprūpes un ilgtermiņa aprūpes nozarēs, paredzams, ka līdz 2040. gadam palielināsies arī valsts pensiju izdevumu daļa attiecībā pret IKP. Tomēr, pateicoties **vairumā dalībvalstu veikto vērienīgo pensijas sistēmu reformu** ietekmei, sagaidāms, ka šie izdevumi palielināsies daudz lēnāk nekā IKP, atgriežoties pie tādas pašas daļas no IKP, kāda bija 2016. gadā, lai gan dažās dalībvalstīs nesenās pensiju reformas radīs lielākus prognozētos pensiju izdevumus. Izstrādājot šo problēmu risinājumus, **politikas veidotājiem nākas rīkoties izteiktas nenoteiktības apstākļos**. Publisko izdevumu turpmākās dinamikas veids būs atkarīgs ne tikai no demogrāfiskām tendencēm, bet arī no citiem faktoriem, piemēram, progresa diagnosticēšanā, ārstēšanā, medikamentu un medicīnisko ierīču izstrādē vai no augoša pieprasījuma pēc valsts nodrošinātas veselības aprūpes un ilgtermiņa aprūpes⁴⁰. Visi šie scenāriji nozīmē papildu izmaksas vidējā termiņā un ilgtermiņā. Ja politika nemainīsies, palielināsies spiediens arī uz privātiem izdevumiem, jo ilgtermiņa aprūpē esošajiem var nākties segt lielāku daļu no kopējām izmaksām.

Lielākajā daļā aplēšu tiek aplūkots 65 gadu vecums kā augšējā robeža personām, kuras ietilpst darbības vecumā esošo iedzīvotāju grupā. Tomēr nākotnē darba tirgū paliks vairāk cilvēku, kuri būs gados vecāki. Izvēloties augstāku augšējo robežu, aplēses būtiski mainās. Tomēr viss norāda, ka liela nozīme ir labiem darba apstākļiem, spēcīgām sabiedrības veselības aprūpes sistēmām, mūžizglītībai un pastāvīgiem ieguldījumiem prasmēs un izglītībā.

Turpinoties demogrāfiskajām pārmaiņām, arvien lielākas bažas izraisīs vecuma nabadzība. Patlaban lielākās daļas pensionāru ieņēmumus veido pensija, kas ļauj viņiem saglabāt savu dzīves

³⁸ Trīskāršos ieguvumus atbalsta Eiropas Inovācijas partnerība aktīvām un veselīgām vecumdienām. Sīkāku informāciju skatīt: https://ec.europa.eu/eip/ageing/about-the-partnership_en

³⁹ 2018. gada ziņojumā par novecošanu kopējās izmaksas ir norādītas kā valstu tēriņi pensijām, veselības aprūpei, ilgtermiņa aprūpei, izglītībai un bezdarbnieku pabalstiem.

⁴⁰ Detalizētu analīzi par aspektiem, kas veicina veselības aprūpes un ilgtermiņa aprūpes izdevumu palielinājumu, skatīt: „Kopīgais ziņojums par veselības aprūpes un ilgtermiņa aprūpes sistēmām un fiskālo stabilitāti“, Eiropas Komisija un Ekonomikas politikas komiteja, 2016.

līmeni un pasargā no vecuma nabadzības⁴¹. Tas gan nenozīmē, ka vecuma nabadzība ir izskausta starp personām, kas vecākas par 64 gadiem. ES–27 valstīs 2018. gadā 15,5 % no personām, kas sasniegušas 65 gadu vecumu, draudēja nabadzība⁴².

Sievietēm ir daudz augstāka iespējamība ciest no vecuma nabadzības. Tas ir tādēļ, ka sievietēm parasti ir zemāks nodarbinātības līmenis, vairāk karjeras pārtraukumu, zemāka darba samaksa un tās ir vairāk nodarbinātas pusslodzes⁴³ vai pagaidu darbos⁴⁴. Sieviešu ikmēneša pensijas apmērs ir par aptuveni trešdaļu mazāks nekā vīriešiem, lai gan tām ir garāks paredzamais mūža ilgums.

Personas ar invaliditāti, kas ir grupa ar augstāku nabadzības risku, var saskarties ar papildu riskiem. Darbspējas vecumā esošie cilvēki ar invaliditāti bieži ir tiesīgi saņemt konkrētus pabalstus un palīdzību. Tomēr, kad tās sasniedz pensijas vecumu, šie pabalsti tām var vairs nebūt pieejami, kas var būt vēl viens nabadzības vai sociālās atstumtības cēlonis.

Vienlaikus vecāka gadagājuma iedzīvotāji arī sniedz mūsu ekonomikai jaunas iespējas. Vecāka gadagājuma vecāki patērētāji veido lielu ekonomikas daļu, un visā ES 2015. gadā to cilvēku patēriņš, kuri ir vecāki par 50 gadiem, bija 3,7 triljoni EUR. Saskaņā ar aplēsēm šis rādītājs turpinās augt par aptuveni 5 % gadā, 2025. gadā sasniedzot 5,7 triljonus EUR. Komisijas Zaļajā grāmatā par novecošanu tiks aplūkots arī jautājums par to, kā mēs varam maksimāli izmantot šīs iespējas.

3.4. REĢIONĀLĀ UN VIETĒJĀ DIMENSIJA⁴⁵

Dažādos reģionos demogrāfiskās pārmaiņas izpaužas atšķirīgi. Dažos reģionos sabiedrība ir salīdzinoši vecāka — tās mediānais vecums pārsniedz 50 gadus, savukārt citos tas ir 42,5 gadi, piemēram, Luksemburgā, Kiprā, Īrijā, Spānijas dienviddaļā, Polijā, Rumānijas ziemeļdaļā un Zviedrijas dienviddaļā (vai šo valstu daļās).

Reģionālā līmenī reģiona demogrāfisko profilu būtiski ietekmē arī iedzīvotāju pārvietošanās. Tas ir īpaši jūtams vietās, kurās pārvietojas galvenokārt jaunieši. Šāda pārvietošanās ietekmē arī reģiona kopējo iedzīvotāju skaitu. 65 % no ES iedzīvotājiem dzīvo reģionā, kurā iedzīvotāju skaits laikposmā no 2011. gada līdz 2019. gadam palielinājās. Dažos reģionos iedzīvotāju skaita samazināšanās ir ilgstoša tendence, kas ilgst jau vairākas desmitgades, turklāt gaidāms, ka nākamajā desmitgadē un arī pēc tam iedzīvotāju skaits samazināsies arvien lielākā skaitā reģionu.

Lai izvairītos no tā, ka šī situācija pandēmijas rezultātā vēl vairāk saasinās, Komisija ir ierosinājusi piešķirt papildu resursus kohēzijas politikai krīzes seku novēršanas un ekonomikas atveseļošanas pasākumiem, izmantojot jaunu iniciatīvu *REACT-EU*⁴⁶. Ar ierosināto atveseļošanas instrumentu “Next Generation EU” ir paredzēts sniegt papildu atbalstu, lai nodrošinātu finansējumu galvenajiem

⁴¹ Vecuma nabadzību veido divi komponenti: personas, kuru ienākumi nepārsniedz 60 % no vidējiem ienākumiem valstī, un personas, kuras nevar atļauties vismaz 4 no 10 pirmās nepieciešamības precēm vai pakalpojumiem (skatīt https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Material_deprivation).

⁴² Demogrāfisko pārmaiņu ietekmes uz pensiju pietiekamību detalizētu analīzi skatīt: “2018. gada ziņojums par pensiju pietiekamību: ienākumu pietiekamība vecumdienās tagad un nākotnē ES”; Eiropas Komisija un Sociālās aizsardzības komiteja, 2018.

⁴³ 2018. gadā ES–27 valstīs daļēju slodzi strādāja 30,5 % sieviešu un 9,2 % vīriešu (*Eurostat*, darbaspēka apsekojums).

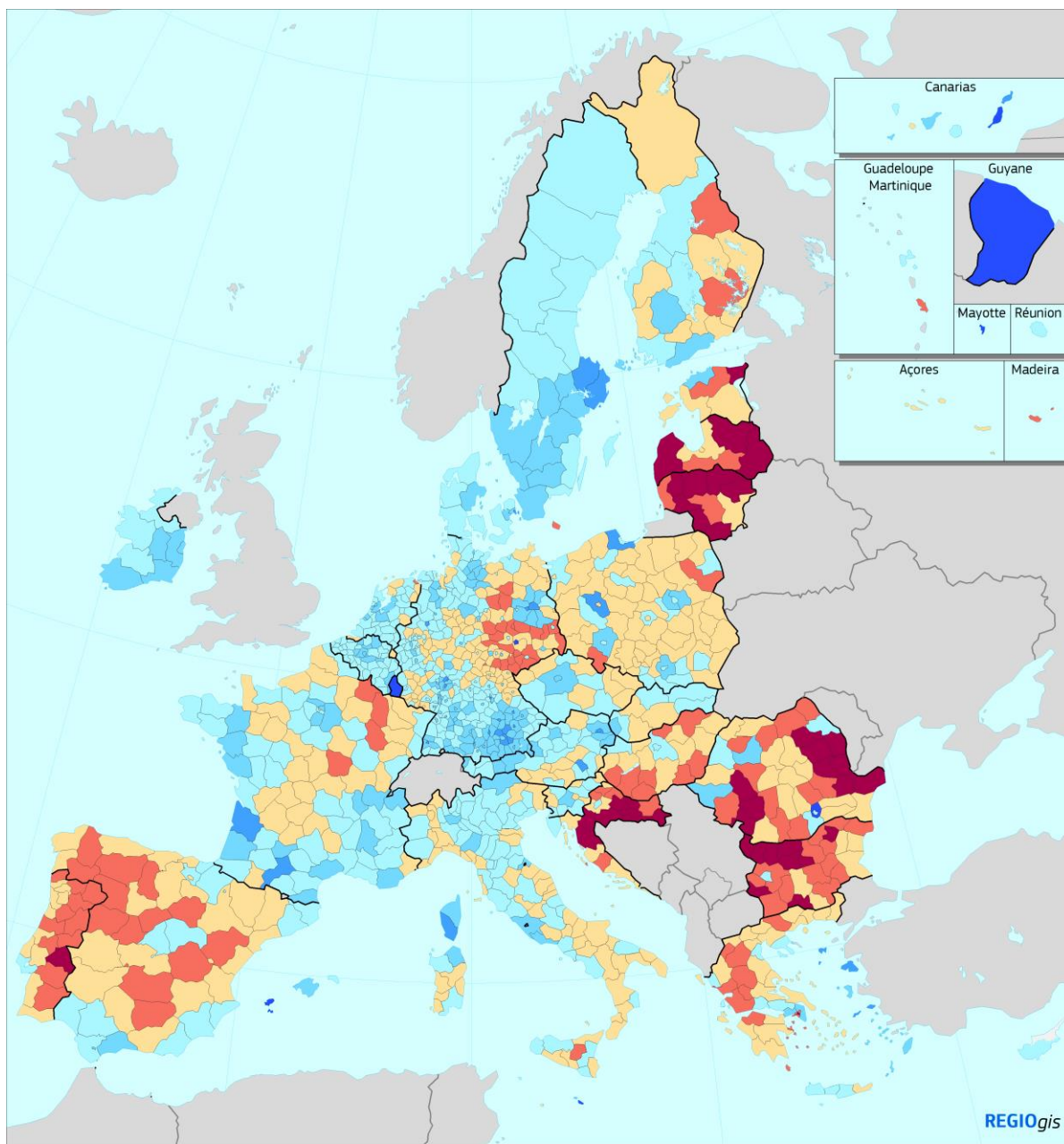
⁴⁴ Pagaidu darbā nodarbināto personu īpatsvars vecumā no 15 līdz 64 gadiem pēdējos gados ir bijis stabils. 2018. gadā šo personu daļa kopējā nodarbināto skaitā bija 12,1 %. Pagaidu darbā nodarbināto sieviešu daļa ir nedaudz lielāka (13,1 %) nekā vīriešu (11,2 %) (*Eurostat*).

⁴⁵ Jēdziens “reģionāls” attiecas uz *NUTS3* reģioniem, bet jēdziens “vietējs” attiecas uz *LAU* (vietēju administratīvo vienību).

⁴⁶ COM(2020) 451 final (28.5.2020.).

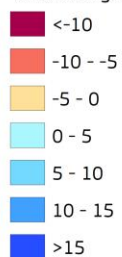
krīzes seku novēršanas pasākumiem un atbalstītu darba ņēmējus un MVU, veselības aprūpes sistēmas un zaļo un digitālo pāreju reģionos. Turklāt ES lauku attīstības programmai būs svarīga nozīme ekonomikas atveseļošanas atbalstīšanā.

Kopējās iedzīvotāju skaita izmaiņas reģionos⁴⁷, 2011.–2019. gads

Total population change in NUTS3 regions, 2011-2019

Total change (%)

EU-27 = 1.56%
 Source: DG REGIO based on Eurostat data (demo_r_pjanaggr3) and JRC data (ARDECO database)

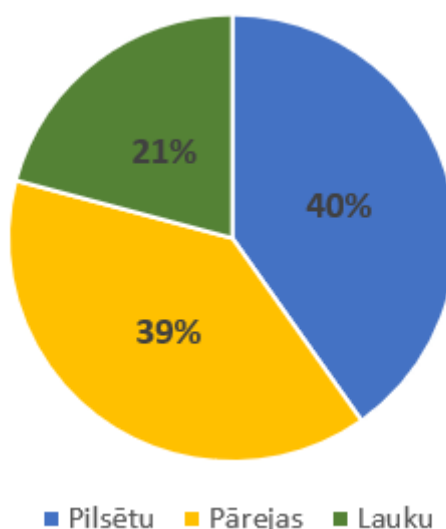

© EuroGeographics Association for the administrative boundaries

⁴⁷ Šajā kartē redzami NUTS3 reģioni. Valsts NUTS3 reģiona iedzīvotāju skaits vidēji ir robežās no 150 000 līdz 800 000 cilvēku.

Demogrāfiskās pārmaiņas izpaužas atšķirīgi pilsētās un lauku teritorijās. Reģioni ES iedalās dažādās kategorijās atkarībā no tā, vai tiem piemīt vairāk pilsētas vai lauku raksturs vai nedaudz no abiem. Katrai no šīm trim kategorijām ir savas īpašības. Apdzīvoto vietu iedzīvotāju skaits un blīvums samazinās secībā no pilsētas tipa reģioniem uz pārejas tipa reģioniem un uz lauku tipa reģioniem. Pandēmijas laikā iedzīvotāju blīvums un reģiona kategorija, šķiet, bija viens no apstākļiem, kas ietekmēja vīrusa izplatīšanos. Tiek lēsts, ka pilsētu reģionos vīruss parādījās agrāk un izplatījās ātrāk nekā pārejas tipa un lauku reģionos⁴⁸.

ES–27 valstu iedzīvotāju skaits pa reģionu tiem, 2019. gads

Avots: Eurostat

Lauku reģionos iedzīvotāju skaits laikposmā no 2014. līdz 2019. gadam samazinājās par 0,8 miljoniem. Tomēr tā ir tikai stāsta viena puse. Dažās dalībvalstīs iedzīvotāju skaits šā tipa reģionos palielinājās par vairāk nekā 0,2 % gadā, bet citās šo reģionu iedzīvotāju skaits samazinājās tādā pašā apmērā. Astonās dalībvalstīs lauku reģionos iedzīvotāju skaits kopš 1991. gada ir samazinājies: trīs Baltijas valstīs, Bulgārijā, Horvātijā, Ungārijā, Portugālē un Rumānijā. Nesen sagatavotais ESAO dokuments liecina, ka pilsētu tuvumā esošajos reģionos iedzīvotāju skaits palielinās, savukārt attālākajos reģionos⁴⁹ tas samazinās.

ES pilsētu reģionos atklājas citāda aina — tajos iedzīvotāju skaits tai pašā laikposmā palielinājās par 3,8 miljoniem. Tomēr Latvijā un Grieķijā tas samazinājās par attiecīgi 0,3 % un 0,6 %. 22 % pilsētu iedzīvotāju dzīvoja reģionā, kurā iedzīvotāju skaits laikposmā no 2014. gada līdz 2019. gadam samazinājās. Četrpadsmit dalībvalstīs visu pilsētas tipa reģionu iedzīvotāju skaits palielinājās.

⁴⁸ <http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC120680>

⁴⁹ Sīkāku informāciju skatīt: <https://doi.org/10.1787/b902cc00-en>

3.4.1. DZĪVES KVALITĀTE, INFRASTRUKTŪRA UN PIEKĻUVE PAKALPOJUMIEM

It visur Eiropā tiek gādāts par pakalpojumu un infrastruktūras nodrošināšanu, lai apmierinātu iedzīvotāju vajadzības. Atkarībā no tā, vai iedzīvotāju skaits aug vai samazinās, pakalpojumi un infrastruktūra ir attiecīgi jāpielāgo, vai tas būtu transporta, digitālajā, mājokļu, skolu, veselības aprūpes un ilgtermiņa aprūpes vai sociālas integrācijas jomā.

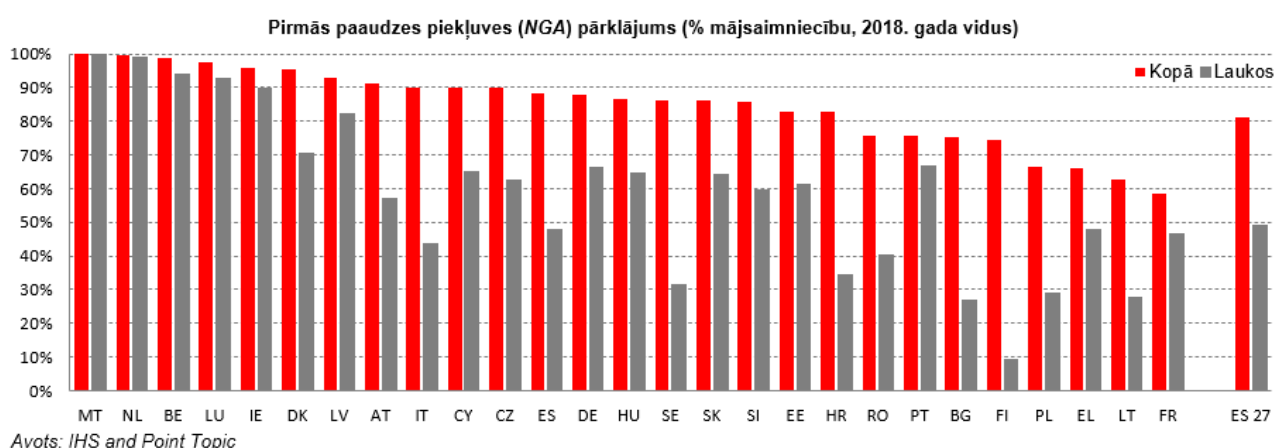
Demogrāfisko pārmaiņu ietekme konkrētā reģionā ir lielā mērā atkarīga no iedzīvotāju skaita izmaiņu tempa un apmēra, kā arī no tā, vai reģionam ir līdzekļi šīs problēmas risināšanai. Lielākajā daļā reģionu, kuros vērojams straujš iedzīvotāju skaita pieaugums, IKP uz vienu iedzīvotāju pārsniedz ES vidējo rādītāju, savukārt reģionos, kuros ir straujš iedzīvotāju skaita kritums, IKP uz vienu iedzīvotāju parasti ir salīdzinoši zems. Reģioni ar zemiem ienākumiem un strauji dilstošu iedzīvotāju skaitu atrodas visgrūtākajā situācijā.

31 miljons cilvēku jeb 7 % no ES kopējā iedzīvotāju skaita dzīvo reģionā, kurā vērojama šī **divkāršā problēma, proti, straujš iedzīvotāju skaita samazinājums un zems IKP uz vienu iedzīvotāju**. Daudzi no šiem reģioniem atrodas Baltijas valstīs, Bulgārijā, Horvātijā, Portugālē, Rumānijā un Ungārijā. Šādā situācijā ir arī vairāki reģioni Grieķijā un Spānijā, kā arī daži reģioni Austrumvācijā, Francijā un Polijā.

Domājot par vietējo vai reģionālo demogrāfisko pārmaiņu ietekmi, jāņem vērā iemesli, kādēļ iedzīvotāji vēlas pārcelties uz konkrētu reģionu vai to pamest. Bieži vien tas notiek darba iespēju un dzīves kvalitātes dēļ. Dzīves kvalitāti konkrētā reģionā var ietekmēt daudzi dažādi faktori, piemēram, dabiskā vide, piekļuve pakalpojumiem (bērnu aprūpei, pieejamības iespējas cilvēkiem ar invaliditāti, kvalitatīvai izglītībai, veselības aprūpei, ilgtermiņa aprūpei, mājokļiem, atpūtas un kultūras pasākumiem) vai infrastruktūras pieejamība un kvalitāte (autoceļi, dzelzceļš, energoapgāde, piekļuve internetam).

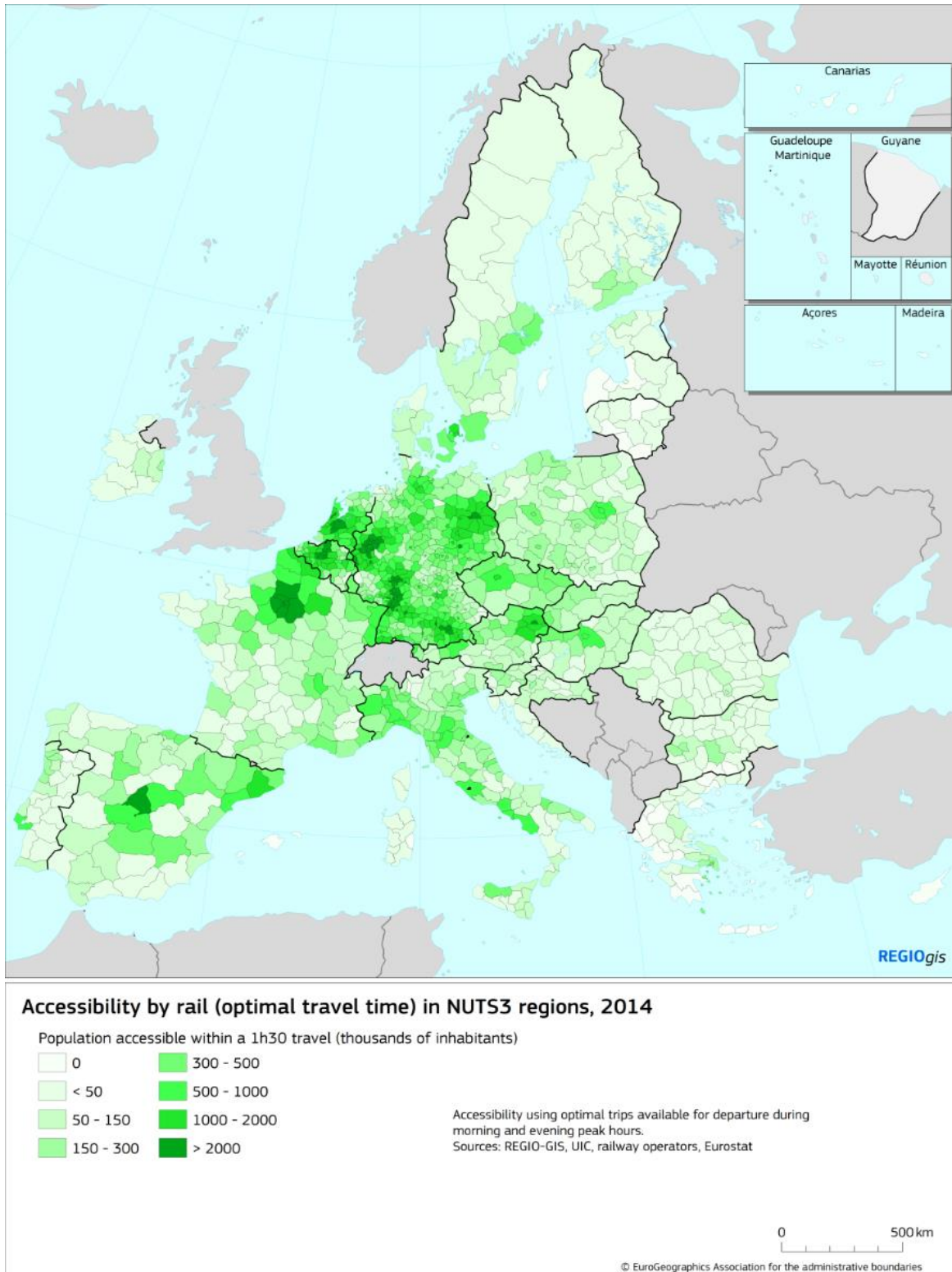
Reģiona perspektīvai arvien lielāka nozīme būs piekļūstamībai un savienotībai. Šie aspekti ietekmē reģiona ekonomisko perspektīvu un potenciālu piedāvāt pievilcīgas darbvietas. Eiropai uzsākot savu zaļo pārkārtošanos, arvien lielāka nozīme reģiona pievilcībā būs nepieciešamībai pēc tīra, bieži kursējoša, piekļūstama un cenas ziņā pieejama sabiedriskā transporta. Arī līdz ar digitalizācijas izplešanos Eiropā iedzīvotāji sagaida kvalitatīvu piekļuvi nākamās paaudzes platjoslai. Piekļuve nākamās paaudzes platjoslai var palīdzēt pārvarēt plaisu starp pilsētām un laukiem digitālajā telpā.

Nākamās paaudzes piekļuves (NGA) platjoslas pārklājums

Risinājuma būtiska sastāvdaļa ir ieguldījumi infrastruktūrā un pakalpojumos, arī ar kohēzijas politikas starpniecību. Infrastruktūrai ir daudz dažādu dimensiju, tostarp digitālo pakalpojumu pieejamība (tostarp piekļuve informācijas un komunikāciju tehnoloģijām un 5G pārklājums), izglītības un veselības aprūpes pakalpojumu pieejamība, kā arī atpūta un kultūra.

Dzelzceļa pieejamība pa reģioniem⁵⁰, 2014. gads

Reģionālās iniciatīvas var uzlabot dzīves kvalitāti, piekļuvi pakalpojumiem un infrastruktūrai un novērst iedzīvotāju skaita samazināšanās negatīvo ietekmi. Piemēram, vietējo uzņēmējdarbības vidi var uzlabot, izmantojot uzņēmējdarbības atbalsta pakalpojumus, stimulējot inovāciju un pētniecību.

⁵⁰ Šajā kartē redzami NUTS3 reģioni. Valsts NUTS3 reģiona iedzīvotāju skaits vidēji ir robežās no 150 000 līdz 800 000 cilvēku.

Sabiedrības ierosināta vietējā attīstība var apmierināt iedzīvotāju vajadzībām un uzlabot vietējās dzīves kvalitāti. Drīza vienošanās par nākamo ES ilgtermiņa budžetu un atvēršanas instrumentu “Next Generation EU”⁵¹ nodrošinās, ka ES fondiem un kohēzijas politikas programmām var būt svarīga loma šā darba atbalstīšanā.

Nozīmīgs jautājums, kas jāņem vērā publiskajā politikā, ir tas, kā izstrādāt ilgtspējīgus risinājumus. Reģionālais un vietējais līmenis ir pierādījis savu spēju gudri ieviest inovācijas un pārvaldīt demogrāfiskās pārmaiņas. Mācoties no šīs pieredzes, būs svarīgi dalīties ar paraugpraksi un vairojot novatoriskas idejas, produktus vai pakalpojumus.

Izstrādājot politikas pasākumus, ar kuriem plānots risināt problēmas reģionu līmenī, vispirms ir sīkāk jāiepazīstas ar situāciju uz vietas. Tas sasaucas ar faktu, ka situācijas dažādās valstīs un pat vienas valsts robežās atšķiras, jo ir vietas, kurās pastāv lielas atšķirības starp pilsētām un laukiem, bet citur šī tendence ir pretēja. 2018. gadā nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju daļa īpaši liela bija daudzu Rietumeiropas valstu pilsētās dzīvojošo personu vidū, savukārt ES austrumu un dienvidu daļās nabadzības riskam visvairāk bija pakļauti lauku teritorijās dzīvojošie.

Pilsētās enerģija, transports un zeme tiek izmantota efektīvāk. Tajās ir vieglāk izveidot un uzturēt publisko infrastruktūru, piemēram, sabiedrisko transportu vai piekļuvi internetam, kā arī nodrošināt sociālo pakalpojumu pieejamību, piemēram, aprūpes nozarē. Tāpat šeit ir vieglāk līdzsvarot prasmju piedāvājumu un pieprasījumu, kas nozīmē augstāku ražīgumu un ienākumus uz vienu iedzīvotāju. Pilsētās ir labāk pieejama kvalitatīva izglītība, turklāt tajās ir lielāks skaits augstākās izglītības iestāžu, kas var sekmēt novatorismu⁵².

Taču **pilsētām ir jāprot pienācīgi risināt strauji augoša iedzīvotāju skaita problēmu, lai novērstu tālāku pārblīvības, piesārņojuma un mājokļa izmaksu palielināšanos**⁵³. Pilsētām būs arī jāpielāgo savi pakalpojumi tādās jomās kā veselības aprūpe un mobilitāte, kā arī publiskā infrastruktūra, mājokļi, izglītība un sociālā politika, ņemot vērā demogrāfiskās pārmaiņas. Ņemot vērā ciešo saikni starp novecošanu un invaliditāti, tas ietver arī pieejamības uzlabošanu, it īpaši attiecībā uz produktiem, pakalpojumiem un infrastruktūru.

Lauku teritorijās ir plašums, tajās ir zemākas dzīvošanas izmaksas un tīrāks gaiss. Tomēr laukos ir virkne problēmu — it īpaši tur ir grūti nodrošināt labu piekļuvi publiskiem un privātiem pakalpojumiem. Lauku teritorijās, kurās ievērojami samazinās iedzīvotāju skaits, var sākties zemju pamešana un palielināties meža ugunsgrēku risks⁵⁴, un kopumā tām kļūst grūtāk piesaistīt jaunas investīcijas. Viens no bažas raisošiem aspektiem ir jauno zemnieku skaita samazināšanās; aktuāls ir arī paaudžu atjaunošanās jautājums.

Svarīgs aspekts lauku teritorijās ir tas, vai tās atrodas pilsētas tuvumā vai tālu no funkcionālām pilsētu teritorijām. Pilsētu tuvumā esošajās lauku teritorijās var būt vērojama intensīva mijiedarbība ar tuvējo pilsētu. Cilvēki strādā pilsētā, bet dzīvo ārpus tās, katru dienu ceļojot starp šiem diviem punktiem. Tomēr šāds modelis uzliek noteiktas prasības, piemēram, transportam. Var tikt ieviests

⁵¹ Sīkāku informāciju skatīt: https://ec.europa.eu/info/publications/mff-legislation_en

⁵² Sīkāku informāciju skatīt: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/regional-focus/2018/access-to-universities-in-the-eu-a-regional-and-territorial-analysis

⁵³ Sīkāku informāciju skatīt: <https://urban.jrc.ec.europa.eu/the-future-of-cities/ageing#the-chapter>

⁵⁴ *Forest fires — Sparking fire smart policies in the EU*; Eiropas Komisija (2018).

funkciju sadalījums, piemēram, pilsēta nodrošina slimnīcu pieejamību arī personām, kuras dzīvo tuvējās lauku teritorijās.

Tomēr ne visas lauku teritorijas atrodas lielāku pilsētu tuvumā. Tādā gadījumā lauku attīstībai rodas citi šķēršļi, piemēram, primārā sektora un ar to saistīto vērtību ķēžu pārsvars⁵⁵ vai lēnāks iedzīvotāju skaita pieaugums un lēnāka ekonomiskā izaugsme⁵⁶. Atsevišķu reģionu ekonomiskais panīkums ne tikai apdraud teritoriālo kohēziju, bet var izraisīt arī ģeogrāfisko neapmierinātību. Ja iedzīvotāji sāk justies aizmirsti, tie var zaudēt ticību mūsu ekonomikai un demokrātiskajām iestādēm.

Visi šie un vēl citi jautājumi tiks aplūkoti **Komisijas ilgtermiņa redzējumā par lauku teritorijām**, kas tiks publiskots nākamajā gadā pēc plašas sabiedriskās apspriešanas un ņemot vērā dažādus Covid-19 krīzes laikā izgaismotos aspektus.

4. DIVKĀRŠĀ PĀRKĀRTOŠANĀS UN DEMOGRĀFISKĀS PĀRMAIŅAS

Demogrāfiskās pārmaiņas un divkāršā, proti, zaļā un digitālā pārkārtošanās bieži vien viena otru ietekmēs un paātrinās. Stratēģiskā prognozēšana var būt svarīgs instruments, lai noteiktu un paredzētu problēmas, kas ietekmēs ikvienu no šiem pārkārtošanās procesiem, un lai labāk izstrādātu politiku, kas ļautu tās risināt kopīgi.

Demogrāfisko pārmaiņu radīto spiedienu visā pasaulē, visticamāk, vēl vairāk saasinās arī klimata pārmaiņu un vides degradācijas radītā ietekme. Šo norišu ignorēšana nozīmētu milzīgu un vienlaicīgu globālā pieprasījuma pēc pārtikas, enerģijas un ūdens palielinājumu nākamajās desmitgadēs, proti, 2050. gadā būtu nepieciešams par 60 % vairāk pārtikas, par 50 % vairāk enerģijas un par 40 % vairāk ūdens⁵⁷.

Eiropas zaļajā kursā un Klimata aktā⁵⁸ teikts, ka tajā pašā laikposmā Eiropa pārkārtosies uz klimatneitrālu un resursu ziņā efektīvu ekonomiku. Tas pastiprina vajadzību pēc tīras enerģijas, ilgtspējīgas un viedas mobilitātes, nepieciešamību pāriet uz izteiktāku aprites ekonomiku un būtiski veicināt bioloģiskās daudzveidības aizsardzību un atjaunošanu. Nesenie Covid-19 pandēmijas dēļ noteiktie ierobežojumi atklāja, cik vērtīgas ir pilsētu zaļās zonas mūsu fiziskai un garīgai labklājībai. Daudzas Eiropas pilsētas ir arī veikušas pasākumus, lai aktīvu mobilitāti, piemēram, iešanu kājām un riteņbraukšanu, padarītu par drošāku un pievilcīgāku iespēju pandēmijas laikā. Lai šo darbu atvieglotu, Komisija saskaņā ar jaunu Zaļo pilsētu vienošanos, ko slēdz ar pilsētām un pilsētu galvām, 2021. gadā izveidos ES pilsētu zaļināšanas platformu.

Pilsētām kļūstot arvien pārblīvētākām, tām būs jāturpina un jāpastiprina zaļo zonu veidošana, jo tās var kalpot arī kā oglekļa dioksīda piesaistītājas, palīdzot attīrīt atmosfēru no emisijām. Daudzas no šīm problēmām tiks risinātas, īstenojot **aprītes ekonomikas rīcības plānu, ES bioloģiskās daudzveidības stratēģiju, stratēģiju “no lauka līdz galdam”**, kā arī **drīzumā pārskatītajā ES stratēģijā par pielāgošanos klimata pārmaiņām**.

⁵⁵ ESAO, 2018. *Policy note Rural 3.0 – a framework for rural development*.

⁵⁶ <https://www.oecd.org/cfe/regional-policy/Rural-3.0-Policy-Note.pdf>

⁵⁷ https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/regional-focus/2008/remote-rural-regions-how-proximity-to-a-city-influences-the-performance-of-rural-regions

⁵⁷ Sīkāku informāciju skatīt: <http://www.fao.org/global-perspectives-studies/en>

⁵⁸ Sīkāku informāciju skatīt: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_lv

Gaidāms, ka klimata pārmaiņas un bioloģiskās daudzveidības samazināšanās ievērojami ietekmēs migrācijas modeļus. Tas tā ir tādēļ, ka vides izmaiņas, piemēram, pārtuksnešošanās, okeānu paskābināšanās un krastu erozija tieši ietekmē cilvēku iztiku un viņu spēju izdzīvot savā dzīves vietā⁵⁹. Tiek prognozēts, ka šī tendence turpināsies tikai tad, ja klimata pārmaiņu ietekme kļūs izteiktāka. Saskaņā ar Pasaules Bankas datiem, ja klimata jomā nekas netiks darīts, līdz 2050. gadam līdz pat 143 miljoniem cilvēku Subsahāras Āfrikā, Dienvidāzijā un Latīņamerikā var nākties mainīt dzīvesvietu savas valsts teritorijā⁶⁰. Tas pastiprina nepieciešamību Eiropai kļūt par pasaules līderi klimata un vides pasākumu jomā, it īpaši īstenojot Eiropas zaļo kursu un pastiprinot savu “zaļās vienošanās” diplomātiju visās savās politikas jomās un partnerībās.

Digitālā revolūcija un interneta straujā izplatīšanās jau ir izmainījusi cilvēku dzīves un paradumus. Digitalizācija var sekmēt ražīgumu un ekonomisko izaugsmi, taču nevienmērīga piekļuve internetam rada digitālo plaisu, kas kļūst par būtisku nevienlīdzības aspektu. Turklāt nepietiekamas digitālās prasmes un izteiktas prasmju līmeņu neatbilstes starp valstīm un reģioniem un piekļuves trūkums šo plaisu var tikai palielināt.

Pašreizējā krīze parādīja, ka šī digitālā pārkārtošanās ir jāsteno pēc iespējas drīz, lai tā kļūtu par realitāti ikvienam: visā Eiropā noteikto sociālās distancēšanās pasākumu dēļ daudzi bija spiesti strādāt no mājām vai sazināties ar tuviniekiem un draugiem, izmantojot internetu vai mobilās lietotnes. Piekļuve uzticamam un ātram internetam, kā iespēja izmantot digitālos rīkus ir kļuvusi vēl svarīgāka uzņēmumiem, darba ņēmējiem un pašnodarbinātām personām.

5. DEMOGRĀFIJAS ĢEOPOLITIKA: EIROPA PASAULĒ

Demogrāfiskās pārmaiņas ietekmē arī Eiropas ģeopolitisko perspektīvu un vietu pasaulē. Iedzīvotāju skaitam un ekonomikas lielumam ir svarīga nozīme pasaules varas struktūrās. Samazinoties Eiropas valstu iedzīvotāju skaitam un to ekonomiskajam spēkam salīdzinājumā ar citām jaunietekmes ekonomikām, Eiropas Savienībai vairāk kā jebkad agrāk ir jāliek lietā viss savs kolektīvais spēks. Vienlaikus, kā redzējām pandēmijas laikā, vīrusam nav robežu un tas rada līdzīgas problēmas daudzās pasaules malās.

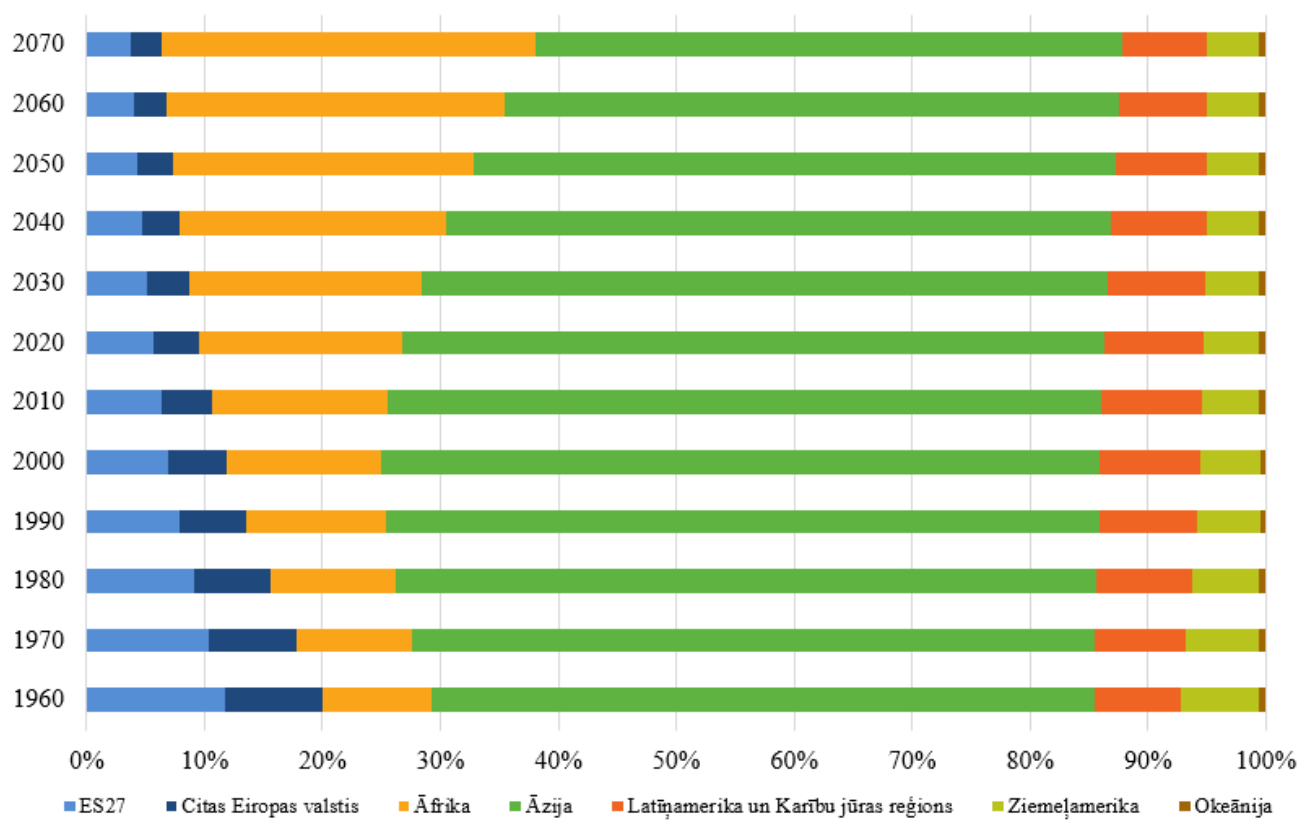
Eiropas iedzīvotāju skaita īpatsvars pasaules iedzīvotāju kopskaitā samazinās. 1960. gadā ES–27 valstu iedzīvotāju skaits bija aptuveni 12 % no pasaules iedzīvotāju kopskaita. Šobrīd tas ir pazeminājies līdz 6 % un tiek lēsts, ka līdz 2070. gadam tas pazemināsies zem 4 %. Otra vērā ņemama norise ir Āfrikas iedzīvotāju īpatsvara palielināšanās pasaules iedzīvotāju vidū: tiek lēsts, ka tas pieaugtu no 9 % līdz 32 %, bet Āzijas iedzīvotāju skaita īpatsvars nedaudz samazinātos⁶¹.

⁵⁹ Sīkāku informāciju skatīt: <https://news.un.org/en/story/2019/07/1043551>

⁶⁰ Sīkāku informāciju skatīt: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/29461>

⁶¹ Plašāku informāciju par ANO Pasaules iedzīvotāju skaita aplēšu 2019. gada redakciju skatīt: <https://population.un.org/wpp/>

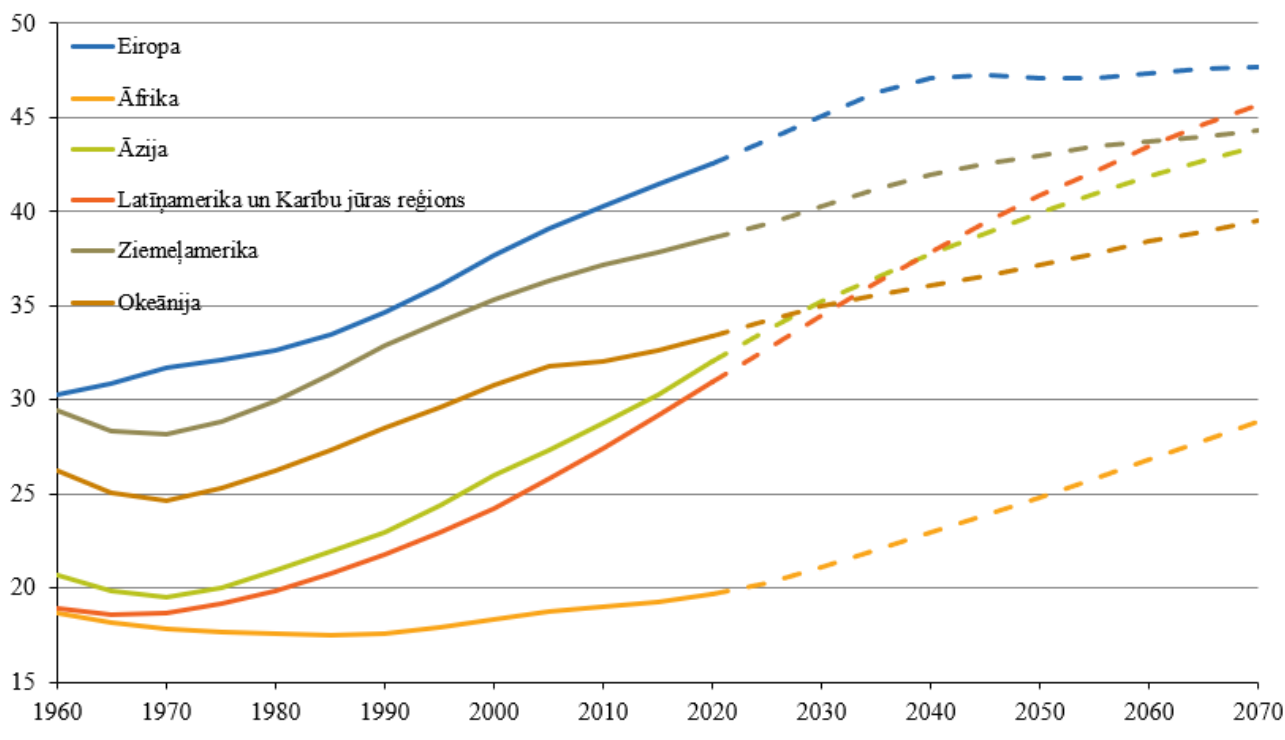
Pasaules iedzīvotāju skaits pa kontinentiem, 1960.–2070. gads

Avots: Apvienoto Nāciju Organizācijas Ekonomikas un sociālo lietu departamenta Iedzīvotāju nodaļa (2019. gads).

Eiropa nav vienīgais kontinents, kura sabiedrība noveco, taču tās sabiedrība ir vidēji vecākā. Salīdzinot Eiropā vērojamo tendenci ar citiem pasaules reģioniem, kļūst skaidrs, ka līdzīgs novecošanas process notiek arī citos kontinentos, lai gan ar laika nobīdi salīdzinājumā ar Eiropu. Aplēses rāda, ka arī Āfrikas iedzīvotāju vidējais vecums ar laiku paaugstināsies, tomēr laikposmā līdz 2070. gadam tā joprojām būs jaunākais kontinents.

Pasaules iedzīvotāju mediānais vecums pa kontinentiem, 1960.–2070. gads

Avots: Apvienoto Nāciju Organizācijas Ekonomikas un sociālo lietu departamenta Iedzīvotāju nodaļa (2019. gads).

Samazinās arī Eiropas daļa pasaules IKP. 2004. gadā Eiropas daļa pasaules IKP bija 18,3 %, bet 2018. gadā šis rādītājs bija pazeminājies līdz 14,3 %⁶². Ņemot vērā, ka samazinās darbaspējas vecumā esošo iedzīvotāju skaits, pastāv risks, ka šī tendence turpināsies vai pat paātrināsies. Dalībvalstis kļūs mazāki ekonomikas dalībnieki, taču kopīgi Eiropas Savienība turpinās būt ietekmīgs ekonomisko, politisko un diplomātisko norišu dalībnieks.

Eiropai būs jāklūst stiprākai, vienotākai un stratēģiskākai savā domāšanā, rīcībā un komunikācijā. Mums būs jāstiprina noslēgtās partnerības un jāveido jaunas, it īpaši ar mūsu tuvākajiem partneriem un kaimiņiem. Īpaši svarīga būs jaunā **visaptverošā stratēģija ar Āfriku**⁶³, ņemot vērā papildu demogrāfiskās grūtības, ar kurām saskaras mūsu kontinenti. Kā nekad agrāk būs svarīgi atbalstīt uz noteikumiem balstītu pasaules kārtību un iestādes, piemēram, Apvienoto Nāciju Organizāciju vai Pasaules Tirdzniecības organizāciju un ieņemt aktīvāku nostāju starptautiskajās struktūrās.

⁶² Avots: World Bank, GDP PPP (Purchasing Power Parity) data from database: World Development Indicators.

⁶³ JOINT(2020) 4 final (9.3.2020.).

SECINĀJUMI UN PERSPEKTĪVA

Šajā neparasti smagajā laikā, kad valda neskaidrība, Eiropas Savienības, tās dalībvalstu un to reģionu kopīgajās interesēs ir reaģēt uz demogrāfisko pārmaiņu ietekmi visu eiropiešu labā. Šāda rīcība ir daļa no Eiropas atveseļošanās un noturīgākas, ilgtspējīgākas un taisnīgākas Savienības veidošanas procesa. Turpmākā rīcība ir atkarīga no vairākiem stratēģiskiem jautājumiem, tostarp no tā, kā stimulēt inovāciju un ražīgumu; kā iesaistīt vairāk cilvēku darba tirgū; kā modernizēt veselības aprūpes sistēmas, sociālo aizsardzību un sociālos pakalpojumus un kā novērst teritoriālās atšķirības.

Ņemot to vērā un par sākumpunktu izmantojot šajā ziņojumā izklāstītos atzinumus, Komisija nāks klajā ar **Zaļo grāmatu par novecošanu un ilgtermiņa redzējumu par lauku teritorijām**. Komisija cieši pievērsīsies arī citiem šajā ziņojumā aktualizētajiem jautājumiem, piemēram, vientulībai, sociālajai izolācijai, garīgajai veselībai, ekonomikas noturībai un citstarp ilgtermiņa veselības aprūpei.

Šajā ziņojumā arī gūts apstiprinājums tam, ka **demogrāfiskie apsvērumi ir jāiekļauj visās ES politikas jomās**. Komisija ir gatava pilnībā uzņemt savu uzdevuma daļu, izmantojot visus tās rīcībā esošos instrumentus, it īpaši izmantojot nākamo ES ilgtermiņa budžetu un tās atveseļošanas instrumentu "Next Generation EU". Tās atveseļošanas pasākumi atbalstīs sociālo kohēziju, integrāciju un iekļaušanu, lauku attīstību, kā arī izglītību un apmācību. Vajadzības gadījumā tā atbalstīs strukturālas reformas un darbu, lai radītu konkurētspējīgu ilgtspējību, maksimāli izmantojot Eiropas pusgadu.

Vienlaikus ir skaidrs, ka nav tādas pieejas, kas derētu visam. **Veidojot politiku, ir jāiepazīstas ar faktisko stāvokli uz vietas un jāsamazina atšķirības starp reģioniem**. Šajā sakarā Komisija turpinās veicināt augšupēju konvergenci, nodrošināt taisnīgu pārkārtošanos, uzturēt sociālo taisnīgumu, vienlīdzīgas iespējas un nediskriminēšanu, it īpaši ar Eiropas sociālo tiesību pīlāra un Eiropas dzimumu līdztiesības stratēģijas palīdzību.

Divkāršā demokrātijas un demogrāfijas problēma ir jārisina apņēmīgi. Demogrāfiskās pārmaiņas mūsu demokrātijai rada gan problēmas, gan iespējas, no kurām dažas mums atklāja šī krīze. Šo pārmaiņu pareiza pārvaldība palīdzēs nodrošināt, ka mūsu pārvaldes sistēmas un līdzdalība ir dinamiska, noturīga, iekļaujoša un atspoguļo sabiedrības daudzveidību. Mums jāpievēršas problēmu pamatcēloņiem un jāizvairās no ģeogrāfiskās neapmierinātības⁶⁴. Konference "Par Eiropas nākotni" būs nozīmīga platforma, kurā uzklaut, mācīties un meklēt risinājumus.

Kaut arī demogrāfijas jautājumos vēl ir pārāgri izdarīt pamatotus secinājumus saistībā ar Covid-19 uzliesmojumu, vienlaikus ar šo ziņojumu izveidotā speciālā tīmekļa vietne palīdzēs analizēt visā Savienībā ievāktu liela apjoma salīdzināmu statistikas datus (tiklīdz tie kļūs pieejami), lai tie veidotu uzticamu pamatu informētām politikas pārdomām un lēmumiem.

Pamatojoties uz šo ziņojumu, Komisija sāks dialogu ar attiecīgajām ieinteresētajām personām, it īpaši reģionos, kā arī apspriedes ar dalībvalstīm, ES iestādēm un struktūrām, it īpaši, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteju un Reģionu komiteju.

⁶⁴ https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/working-papers/2018/the-geography-of-eu-discontent